

Rob Giel Onderzoekcentrum

Jaarverslag 2013

Onderzoek

Stand van zaken van het
klinisch epidemiologisch onderzoek
in de noordelijke ggz

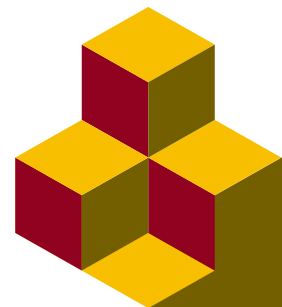
RGOC

Jaarverslag 2013

Onderzoek

**Stand van zaken van het
klinisch epidemiologisch onderzoek
in de noordelijke ggz**

Colofon

Het Rob Giel Onderzoekcentrum is een samenwerkingsverband tussen Lentis, Stichting GGZ Friesland, Stichting GGZ Drenthe, Dimence, Mediant en het Universitair Centrum Psychiatrie van het Universitair Medisch Centrum Groningen.

Redactie

Martha Messchendorp en Richard Bruggeman
m.m.v. Rudi Diekstra (pagina 26)

Fotografie

Martha Messchendorp (pagina 23)
Marten Veldthuis (pagina 6)

Vormgeving

Dorel Extra Bold, Groningen

Druk- en bindwerk

Plan Support, Assen

Rob Giel Onderzoekcentrum

Universitair Centrum Psychiatrie, locatie Triadegebouw
(ingang 24),
1e verdieping, K-vleugel (CC72)
Universitair Medisch Centrum Groningen
Postbus 30.001
9700 RB Groningen

Telefoon: (050) 361 20 79

Fax: (050) 361 97 22

E-mail: rgoc@umcg.nl

Website: www.rgoc.nl

Voorwoord

Beste Lezer!

Met veel plezier presenteren wij u het nieuwe jaarverslag 2013 van het Rob Giel Onderzoekcentrum. Het afgelopen jaar zijn er veel nieuwe ontwikkelingen geweest, waarvan wij u graag op de hoogte willen stellen.

Wij zijn zeer verheugd met de toetreding van maar liefst vier nieuwe participanten in het RGOc: in het voorjaar van 2013 zijn Dimence en Mediant volledig lid geworden van het RGOc. Daarnaast zijn GGZ Noord Holland Noord en Verslavingszorg Noord Nederland in het najaar aspirant lid geworden.

Met deze toetreding is het RGOc gegroeid van vier naar acht GGZ-instellingen, t.w. Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, GGZ Noord Holland Noord, Dimence, Mediant, VNN het Universitair Centrum Psychiatrie van het Universitair Medisch Centrum Groningen.

In 2013 hebben wij de nieuwe klinische netwerken voor Stemming- en Angststoornissen en voor Ouderenpsychiatrie het veld in beeld kunnen brengen, lopend onderzoek kunnen inventariseren een eigen onderzoekslijn kunnen formuleren. Ook het netwerk voor E-Health heeft zich gevormd en heeft de mogelijkheden voor een gezamenlijke onderzoeksagenda in kaart gebracht. Het Noord Nederlands Netwerk Psychotische Stoornissen heeft in dit jaar een aantal studies afgerond, belangrijke subsidies binnen gehaald en nieuwe studies op de rol gezet. Voor Doelmatigheidsonderzoek zijn de eerste stappen gezet om tot een onderzoekslijn te komen. Het beheer van databestanden binnen het Datawarehouse is verder ontwikkeld. Nieuwe technieken om te koppelen zijn onderzocht en deels al gerealiseerd. De RGOc-academie

blijkt in een grote behoefte te voorzien, zoals blijkt uit het groot aantal mensen dat een cursus of training heeft gevolgd in 2013 en uit de hoge waardering die spreekt uit de evaluaties. Ook de consultant wist men dit jaar steeds beter te vinden.

Het primaire doel van het RGOc is het doen van klinisch epidemiologisch onderzoek naar beloop en behandeling van psychiatrische aandoeningen binnen de participerende instellingen, met als belangrijkste opdracht om bij te dragen aan de kwaliteit en evidentie van de psychiatrische zorg. Dit jaarverslag bevat dan ook een groot aantal onderzoeksprojecten die in 2013 werden uitgevoerd dan wel in dit jaar werden afgerond.

U heeft nu misschien nog een papieren versie van het jaarverslag in handen, maar voor veel aanvullende informatie over de onderzoeksprojecten verwijzen wij graag naar onze website www.rgoc.nl.

Namens de onderzoekers van het RGOc wensen wij u veel leesplezier,

Martha Messchendorp,
Communicatiemedewerker

Dr. Richard Bruggeman,
Hoofd RGOc

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2013

Het Rob Giel Onderzoekcentrum

- ▶ Historie 6
- ▶ Doelstelling en plaats van het RGOc 8

Onderzoeksprogramma 9

Samenwerking met andere organisaties en afdelingen 18

Belangrijke gebeurtenissen in het jaar 2013 22

Organisatie 36

- ▶ Medewerkers 38
- ▶ Financiën 42

Onderzoek, de stand van zaken

Programma en werkwijze 51

Overzicht lopend onderzoek 2013 52

In 2013 afgerond onderzoek 64

Publicaties

Publicaties RGOc 2013 66

Verschenen in de RGOc-reeks 74

Index medewerkers en betrokkenen 78

Het Rob Giel Onderzoekcentrum

6

Historie

De vroegere afdeling Sociale Psychiatrie, van 1969 tot 1994 onder leiding van hoogleraar Rob Giel (1930-2009), was mede gericht op de evaluatie van beleid, organisatie en structuur van de regionale instellingen voor geestelijke gezondheidszorg.

Om de relatie tussen onderzoek en praktijk te versterken op het gebied van zorgonderzoek naar chronische psychiatrische aandoeningen is op 1 december 2000 het Rob Giel Onderzoekcentrum (RGOc) opgericht. De afgelopen jaren heeft het RGOc een forse groei door-
gemaakt. Bij de oprichters GGZ Friesland en GGZ Drenthe, Lentis en het Universitair Centrum Psychiatrie van het UMCG hebben zich later Dimence en Mediant gevoegd. In 2013 hebben GGZ Noord Holland Noord (GGZ NHN) en Verslavingszorg Noord Nederland (VNN) zich bij het RGOc aangesloten, het eerste jaar nog als aspirant lid.

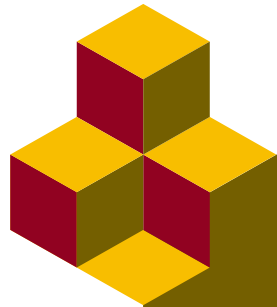
De enorme regio, de grote bereidheid om samen te werken op het gebied van onderzoek en de lange traditie van kwalitatief hoogwaardig onderzoek hebben het RGOc anno 2013 gemaakt tot een belangrijk Nederlands instituut voor zorggerelateerd onderzoek binnen de GGZ.

Het wetenschappelijk onderzoek binnen het RGOc is gericht op evaluatie van psychiatrische behandeling, begeleiding en/of zorg en op onderzoek dat daartoe indirect bijdraagt. Er worden studies verricht naar het beloop van psychiatrische stoornissen en naar de (kosten-)effectiviteit van interventies in de zorg. Er zijn op dit moment drie klinische netwerken (psychotische stoornissen, stemming- en angststoornissen) en een netwerk rond het thema e-health. Het thema doelmatigheid komt als zelfstandig onderzoeksdomein steeds sterker op de agenda. Al het onderzoek is opgezet volgens de gebruikelijke methodologische criteria voor empirisch en bij voorkeur gecontroleerd onderzoek en is van belang voor de geestelijke gezondheidszorg in het algemeen. Eis is dat het leidt tot publicatie in (inter)nationale tijdschriften, kortom een bijdrage levert aan 'evidence based mental health care'. Op het RGOc-onderzoek wordt in het tweede deel van dit jaarverslag dieper ingegaan.

Deze foto van het RGOc staf is gemaakt op 16-06-2014.

Jaarverslag 2013

Het Rob Giel Onderzoekcentrum

8

Doelstelling en plaats van het RGOc

Het Rob Giel Onderzoekcentrum (RGOc) is als samenwerkingsverband van universiteit en de regionale GGZ instellingen organisatorisch geworteld binnen het Universitair Centrum Psychiatrie (UCP) van het UMCG. Het RGOc wordt gevormd door onderzoekers in dienst van het UCP en medewerkers uit de zeven participerende instellingen: GGZ Friesland, Lentis, GGZ Drenthe, Dimence, Mediant, GGZ Noord Holland Noord, Verslavingszorg Noord Nederland.

Primaire doelstelling van het RGOc is de bevordering van klinisch epidemiologisch onderzoek naar beloop en behandeling van psychiatrische stoornissen binnen de aangesloten instellingen. Het onderzoek beoogt daarmee bij te dragen aan de kwaliteit en effectiviteit van psychiatrische behandeling in de geestelijke gezondheidszorg in Noord Nederland. Het RGOc is nadrukkelijk bedoeld als academische werkplaats en vormt een organisch netwerk van behandelaren en onderzoekers die gezamenlijk patiëntgebonden onderzoek verrichten. De interactie van klinische praktijk en wetenschappelijke expertise kan de kwaliteit van dergelijk onderzoek verhogen en de richting van het onderzoek mede bepalen. Het RGOc vormt op deze manier een brug tussen behandelaren in de klinische praktijk en wetenschappelijke onderzoekers van het UMCG, die werken aan gemeenschappelijke vraagstellingen.

Het onderzoek binnen het RGOc is geformeerd binnen de klinische onderzoeksnetwerken psychotische stoornissen, stemmings- en angststoornissen en ouderenpsychiatrie. Het onderzoek in elk van deze onderzoekslijnen richt zich op etiologie, beloop en gevolgen (inclusief hun determinanten), alsmede op interventies (behandeling en zorg). In 2013 is ook voor het thema e-health een onderzoeksnetwerk in het leven geroepen.

Het Rob Giel Onderzoekcentrum bundelt het beloops-onderzoek en het interventieonderzoek van farmacologische, psychologische en psychosociale aard zoals dat in de drie patiëntgebonden onderzoekslijnen aan bod komt, binnen het UCP en de regionale ggz-instellingen in Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel – voor zover dit voldoet aan de kwaliteitseisen van verantwoorde methodologie, verantwoordelijke projectleider en publicatieverplichting. Het RGOc bevordert waar mogelijk en wenselijk ook meer fundamenteel gericht onderzoek in het kader van patiëntgebonden onderzoek binnen en buiten de academische setting.

Onderzoeksprogramma

Onderzoek bij het RGOc

Het klinisch onderzoek van het RGOc zal zich de komende jaren richten op een beperkt aantal thema's, t.w. de onderzoeksspeerpunten psychotische stoornissen, stemmings- en angststoornissen en ouderenpsychiatrie. Daarnaast zal expertise verder ontwikkeld worden op het gebied van e-Health en kosteneffectiviteit. Onderzoeksgegevens zullen op innovatieve wijze worden verzameld en bewerkt binnen het Datawarehouse van het RGOc. Voor individuele onderzoeksvragen is de consultatiefunctie beschikbaar.

Eén van de doelen voor de komende jaren is een betere samenhang te creëren tussen zuiver wetenschappelijk en patiëntgebonden onderzoek. Dit proces verloopt langs twee lijnen. Bij effectiviteitsstudies zal zoveel mogelijk ook naar onderliggende mechanismes worden gekeken. Daarnaast kunnen nieuwe technieken bij dataverzameling worden ingezet om beter zicht te krijgen op wat er werkelijk op het niveau van de patiënt gebeurt (denk aan specifieke idiografische methoden) en op het niveau van patiëntengroepen, zorglijnen (dankzij betere dataverwerkings- en koppelingstechnieken).

Bovendien kan het RGOc het contact bevorderen tussen de verschillende onderzoeksgroepen binnen de deelnemende ggz-instellingen, waardoor efficiënter en kosten-effectiever onderzoek gedaan kan worden op het gebied van patiëntenzorg, epidemiologie en klinische trials. Daarnaast kan het RGOc door optimaal gebruik te maken van ROM-gegevens en het PCR-NN antwoord geven op vragen naar de (kosten)effectiviteit van interventies en zorgpaden bij een breed scala van aandoeningen in de geestelijke gezondheidszorg.

Netwerken binnen de RGOc-regio

Rond de diverse thema's zijn binnen het RGOc een aantal netwerken gedefinieerd, bestaande uit (klinisch) onderzoekers en behandelaren uit de participerende instellingen. De RGOc Netwerken Psychotische Stoornissen, Stemmings- en Angststoornissen en Ouderenpsychiatrie bestaan uit richtinggevende personen in de zorg (zoals de A- en P-opleiders), behandelaren met interesse in wetenschappelijk onderzoek, alsmede uit onderzoekers uit de onderzoeksafdelingen van de deelnemende ggz-instellingen en het UMCG. Binnen deze netwerken kunnen ideeën gegeneerd worden en gezamenlijke studies gedaan worden. Ook wordt kennisuitwisseling en regionale samenwerking op het gebied van de patiëntenzorg hierdoor bevorderd, zoals rond de ontwikkeling van zorgprogramma's. Voor beloopstudies binnen deze netwerken kan gebruik gemaakt worden van grote naturalistische longitudinale cohorten, zoals bv. NESDA, NESDO en GROUP. In 2013 is een aanvang gemaakt om ook binnen de netwerken eigen grote beloopstudies op te zetten. Daarnaast zullen nieuwe behandelstudies de regionale samenwerking binnen de netwerken verder stimuleren.

Noord Nederlands Netwerk Psychotische Stoornissen

Binnen het Noord Nederlands Netwerk Psychotische Stoornissen zijn behandelaren en onderzoekers van alle RGOc-instellingen actief betrokken bij studies naar het beloop van psychosen en naar de effecten van behandeling (interventiestudies). Daarnaast zijn e-health en doelmatigheid binnen het RGOc belangrijke lijnen, waarin ook met het Netwerk Psychotische Stoornissen wordt samengewerkt. De onderzoeken worden zoveel mogelijk ondergebracht in de volgende

onderzoekthema's: (i) negatieve symptomen (ii) sociale- en neurocognitie, (iii) somatische comorbiditeit en farmacotherapie en (iv) herstel.

De onderzoekers komen maandelijks bijeen om lopende onderzoeken en nieuwe plannen te bespreken en op elkaar af te stemmen. Het netwerk telde in 2013 22 promovendi, van wie er bij het ter perse gaan van dit jaarverslag inmiddels vier zijn gepromoveerd. Binnen het netwerk komt een groot aantal publicaties tot stand en worden voortdurend subsidiemogelijkheden onderzocht om nieuwe onderzoekers te kunnen aanstellen.

In verslagjaar zijn binnen het netwerk wederom subsidies verworven, waarvan enkele worden genoemd. Voor de BEVIC studie is door NWO een bedrag van 568.000 euro beschikbaar gesteld (Jooske van Busschbach en Marieke Pijnenborg). Voor het terugdringen van irrationele polyfarmacie werd een subsidie toegekend vanuit het ZONMw programma Goed Geneesmiddelen Gebruik programma voor het project 'Less may be more' o.l.v Lex Wunderink. Het PSYCHE onderzoek naar het horen van stemmen bij jeugdigen kreeg een subsidie voor het opzetten van een online vervolg onderzoek (Agnä Bartels).

Belooftudies

In 2013 is van de Raden van Bestuur van GGZ Friesland, Lentis, GGZ-Drenthe, Mediant en Dimence en van Accare, goedkeuring verkregen voor het uitrollen van een Vroeg Detectie Programma, waarbij alle nieuwe aanmeldingen met een leeftijd tussen 14 en 35 jaar worden gescreend op psychotische verschijnselen. Na de screening kan verdere diagnostiek volgen, alsmede doorverwijzing naar gespecialiseerde teams. De hoog-risicopatiënten

zullen daarna worden gevolgd bij het persisteren van het verhoogde risico. Trekkers van dit programma zijn in eerste instantie Lex Wunderink, Marieke Pijnenborg en Richard Bruggeman. Daarnaast is elke instelling vertegenwoordigd binnen de projectgroep Vroeg Detectie, die maandelijks vergadert. In 2014 moet deze grote survey daadwerkelijk van start gaan.

Het Eerste Psychosen Onderzoek, zoals dat al meer dan vijftien jaar door Lentis en UCP gezamenlijk wordt uitgevoerd, vormt de basis om ook met de andere instellingen te streven naar een identieke diagnostiek. In dit kader werd door Elvera Damen en Annelieke van der Waal de diagnostiek voor mensen met een eerste psychose opgezet voor de regio Zwolle in samenspraak met het UCP.

De derde meting van het grootschalige GROUP-onderzoek is afgerond. Dataverwerking, analyses en publiceren worden nog gecontinueerd. De vier in GROUP samenwerkende universiteiten hebben besloten door te gaan met metingen bij patiënten, hun broers en zussen en de gezonde controles, door het aanbieden van een compacte vragenlijstbatterij per email, in samenwerking met Roqua.

Binnen het PHAMOUS-project (PHARmacotherapy Monitoring and OUTcome Survey) zijn in 2013 een aantal studies opgezet, waarbij gekeken wordt naar de effectiviteit van ROM voor de verbetering van de zorg. Voor de aansluiting van de ROM-systemen van Dimence en Mediant wordt gewacht tot de koppeling via Mondriaan gerealiseerd kan worden.

In het verslag jaar zijn in samenwerking met Roqua tevens de voorbereidingen getroffen voor het volgen van de case control sample kinderen met en zonder stemmen via een online assessment (PSYCHE o.l.v. Agna Bartels).

Interventiestudies

IN 2013 zijn gestart de BEVIC studie (Jooske van Busschbach en Marieke Pijnenborg), TRENSS-2 (Neurale basis van apathie; Claire Kos/Marie-José van Tol/Rikus Knegtering/Andre Aleman), het Hospitality (HY) project (Sjoerd Vogel/Stynke Castelein/Marte Swart/Rikus Knegtering) en de PSYCHE-studie (Agna Bartels).

De inclusie van patiënten voor het TRENSS-onderzoek (TMS bij negatieve symptomen, Leonie Bais) is in verslagjaar afgerond. Tevens zijn afgerond: MICA (Laura Gras), Stigma binnen de muren (Laura Gras, Stynke Castelein, Marte Swart, Cees Slooff, Rikus Knegtering, Jaap van Weeghel) en het onderzoek naar seksuele functiestoornissen (Marrit de Boer/Rikus Knegtering).

Op het gebied van e-health liepen in het verslagjaar twee projecten. In het Wegweis project is een digitale hulp bij de bespreking van resultaten van het Routine Outcome Monitoring (ROM)-onderzoek (Lian van der Krieke) ontwikkeld en onderzocht. Daarnaast wordt de inzet van beeldbellen binnen het behandelaanbod op de afdeling psychosen van het UCP onderzocht (Lian van der Krieke, Pieter Jan Mulder).

In 2013 is binnen het NNNPS een landelijke studiegroep opgezet om de mogelijkheden van ROM binnen doelmatigheidsonderzoek in de GGZ te beschrijven, waarover in 2014 gepubliceerd zal worden.

Netwerk Ouderenpsychiatrie

In 2013 heeft het Netwerk Ouderenpsychiatrie zich ontwikkeld tot een stabiel overleg van een vaste groep leidinggevende klinici en onderzoekers uit de afdelingen ouderenpsychiatrie van de verschillende ggz-instellingen die bij het RGOc zijn aangesloten. Vanuit GGZ Noord-Holland Noord, dat zich in de loop van 2013 bij het RGOc aansloot, mochten we Ton Dhondt verwelkomen als nieuwe deelnemer aan het Netwerk.

De start van de ROM-GPS studie - die we zien als belangrijkste gezamenlijke studie binnen het Netwerk Ouderenpsychiatrie - moest worden uitgesteld, omdat de Medisch Ethische Commissie van het UMCG vraagtekens plaatste bij de voorgestelde combinatie van een klinische cohortstudie en een biobank. Omdat ook geen financiering werd verkregen voor het opzetten van de Biobank ROM-GPS, is de studie teruggebracht tot alleen een klinische cohortstudie. Deze opzet ligt nu opnieuw ter beoordeling bij de METc van het UMCG. Verheugend is, dat het aantal ggz-instellingen dat vanaf het begin aan de studie wil deelnemen is uitgebreid van twee naar vier (UCP/UMCG, Mediant, GGZ Friesland en GGZ Noord-Holland-Noord), terwijl de overige drie ggz-instellingen van het Netwerk (GGZ Drenthe, Lentis en Dimence) in een intentieverklaring hebben aangegeven dat zij binnen 1 à 2 jaar aan de studie willen gaan deelnemen. In afwachting van medisch ethische goedkeuring, wordt momenteel gewerkt aan de uitwerking van de studiemethode en het voorbereiden van de start van de dataverzameling.

Bij GGZ Friesland is in 2013 het onderzoek van start gegaan naar screening op fysieke frailty bij instroom in de ouderenpsychiatrie. Hierbij worden de screeningsresultaten vergeleken met expertoordelen

over de fysieke frailty op basis van het patiëntdossier. Andere ggz-instellingen overwegen de meting van fysieke frailty ook in te voeren in de ouderenspsychiatrie, als de resultaten in Friesland positief zijn. Frailty is ook het thema van de eerst Nascholingsmiddag die door het Netwerk Ouderenpsychiatrie is georganiseerd op 27 mei 2014. Hierin zal o.a. het screeningsonderzoek van GGZ Friesland worden gepresenteerd en in een breder kader worden geplaatst. De aanmelding voor deze nascholing verloopt naar wens.

Andere onderwerpen die in 2013 zijn besproken door het Netwerk Ouderenpsychiatrie betroffen o.a. de promotieonderzoeken van Lia Verlinde (Mediant) naar Doodswensen bij ouderen en van Maurice Kertokarijo (GGZ Drenthe) naar Voeding en psychopathologie bij ouderen, de i-Case studie van Marij Zuidersma (UCP) naar op het individu toegesneden behandeling van depressie bij ouderen, de mogelijkheden van onderzoek naar Zelfmanagement vaardigheden van ouderen (door Rob van den Brink, RGOc), een subsidieaanvraag naar Preventie van cognitieve achteruitgang in patiëntengroepen met een hoog risico hierop (door Richard Oude Voshaar, UCP) en overleg met Peter Verhaak (hoogleraar Huisarts-geneeskunde UMCG) over de ouderenspsychiatrie in de huisartspraktijk en nieuwe Basis GGZ.

Noord Nederlands Netwerk stemmings- en angststoornissen

Sinds 3 juni 2013 wordt de coördinatie van het NNNSA gevormd door Floor Verhoeven (post-doc onderzoeker/coördinator) en Eric Ruhé (hoofd behandelzaken Stemmings- en Angststoornissen van het UCP) en

hebben in totaal 10 bijeenkomsten van het NNNSA plaatsgevonden; bovendien vond op 24 januari 2014 voor de tweede keer de jaarlijkse studiedag plaats in het Groninger Museum. Het hoofdthema voor onderzoek binnen het NNNSA is 'beloop en profilering van stemmings- en angststoornissen'.

Pilot-projecten recruitering

Om te kijken in hoeverre het NNNSA bij kan dragen aan recruitering voor patiënt-studies zijn twee studies benoemd tot pilot-project. Het gaat hierbij om de transcranial pulse electromagnetic fields (tPEMF)-studie van Sjoerd van Belkum (onderzoeker UCP) en de slaapregulatie bij zwangere vrouwen met bipolaire stoornis (SLEEPREG-BD)-studie van Anja Stevens (psychiater en manager van het Specialistisch Centrum voor Bipolaire Stoornissen). Voor angststoornissen is (nog) geen pilot-studie aangewezen.

Voor de tPEMF-studie zijn via het NNNSA contacten gelegd met het CIP, Lentis, GGZ Drenthe en GGZ Friesland. Sjoerd woont bij Lentis regelmatig MDO's bij, mogelijk kan dit met GGZ Friesland ook geregeld worden. Ook bij GGZ Drenthe wordt gekeken hoe dit systematischer kan worden aangepakt, waarbij er vanuit GGZ-drenthe nu al af en toe spontaan deelnemers worden aangemeld. Voor de SLEEPREG-BD studie zijn contacten gelegd met GGZ Drenthe, Lentis en het CIP.

Ervaringen met deze twee studies zullen worden gebundeld in een document met tips & tricks voor recruitering van deelnemers binnen het NNNSA.

Instellingsoverkoepelende Triage Datainfrastructuur (IT-D)

E-triage-instrumenten worden steeds belangrijker, en alle deelnemende instellingen van het NNNSA maken hier al gebruik van of gaan hier gebruik van maken. Het IT-D project beoogt om de data zoals die worden gegenereerd door e-triage instrumenten i.c.m. ROM zo te verzamelen dat de gegevens hiervan gekoppeld kunnen gaan worden aan zorgtrajecten en zodoende de resultaten na de toewijzing te kunnen kwantificeren. In de zo verzamelde grote dataset kan ook gekeken gaan worden naar beloop en profilering: welk profiel heeft baat bij welke behandeling, en welk profielen voorspellen recidief en chroniciteit? In het afgelopen jaar is over dit idee gediscussieerd in de NNNSA-vergaderingen en is een eerste versie van een plan van aanpak geschreven waarbij dit project nu is geagendeerd voor verdere bespreking met de RGOc-stuurgroep.

MOPHAR

Vanuit bijna elke instelling in het NNNSA neemt een vertegenwoordiger deel aan het MOPHAR (Monitoring Outcomes of Psychiatric Pharmacotherapy in the Assen Region) overleg vanuit het WZA in Assen, waarin per psychofarmacagroep een consensusdocument wordt opgesteld voor de monitoring van psychofarmaca in de GGZ; deze monitoringsprotocollen worden beschikbaar gemaakt voor de deelnemende instellingen.

Samenwerking binnen de netwerken

Voor het IT-D project wordt samengewerkt met het netwerk E-Health. Verder neemt Huib Burger namens de afdeling huisartsgeneeskunde deel aan het NNNSA.

Infrastructuur

Op de Basecamp-website van het NNNSA worden documenten zoals notulen gedeeld, een agenda bijgehouden en actuele onderwerpen bediscussieerd. Voor vergaderen op afstand wordt gebruik gemaakt van de WebEx applicatie.

RGOc-Datawarehouse

Het datawarehouse is de centrale plek waar de databestanden op een veilige manier worden beheerd, verwerkt en eventueel geanalyseerd. Databestanden kunnen geanonimiseerd ter beschikking worden gesteld aan onderzoekers. Ook koppeling van databestanden wordt daar uitgevoerd. Een voorbeeld van dit laatste is de koppeling van de TRAILS database aan het psychiatrisch casusregister. In TRAILS wordt een cohort van circa 2500 jongeren vanaf hun 11de jaar gevolgd en regelmatig bemeten. Nu zijn ze ongeveer 20 jaar. In het psychiatrisch casusregister wordt vanaf 2000 het zorggebruik van alle patiënten geregistreerd die worden behandeld in de GGZ in Friesland, Groningen en Drenthe. Door de TRAILS data te koppelen met het casusregister kunnen we dus zien welk percentage TRAILS jongeren werd behandeld in de GGZ en ook welke vorm van behandeling dit betrof. Dit geeft inzicht in risicofactoren voor GGZ gebruik.

We streven ernaar om in principe alle (grote) databestanden in het datawarehouse te gaan beheren. Dit geldt nu in ieder geval voor de databestanden van RoQua, het casusregister en GROUP. Door het databeheer centraal op een eenduidige professionele manier te doen wordt dit transparant en overdraagbaar. Bijvoorbeeld, alle veranderingen en aanpassingen in de data horen in syntaxen te worden vastgelegd

zodat alle datamanipulaties en berekeningen vanaf de bron-data herleidbaar zijn. We kunnen dit een professionaliseringslag in de sociale en medische wetenschap noemen. Zodra dit mogelijk is, zal het datawarehouse gaan participeren in de Stichting Mondriaan. Deze stichting, waaraan een Trusted Third Party (TTP) is gekoppeld, voert koppeling van databestanden uit via deze TTP. Mondriaan werkt met een aantal landelijke knooppunten (HDR's genoemd). Het RGOc-datawarehouse zal een eigen knooppunt, het Northern Netherlands Mental Health Network, krijgen. De koppelingstaak die nu nog door medewerkers van het datawarehouse wordt uitgevoerd wordt dan door een onafhankelijke TTP gedaan. Op die manier wordt de veiligheid van privacygevoelige gegevens (zoals naam en geboortedatum) nog sterker gewaarborgd omdat die niet meer door 'ons' gezien worden. We hopen dat Mondriaan aan het eind van 2014 de software zodanig ontwikkeld heeft dat we met ingang van 2015 van start kunnen gaan. Dan zal bijvoorbeeld het koppelingsproces in het psychiatrisch casusregister op die manier gaan verlopen. Maar ook een koppeling tussen bijvoorbeeld de data van het grote UMCG project Lifelines, dat eveneens in Mondriaan participeert, en andere databestanden zoals het casusregister wordt dan mogelijk. Verantwoordelijk voor het datawarehouse zijn: Ellen Visser, Erwin Veermans en Sjoerd Sytema.

E-Health

Het e-health netwerk heeft als doel om onderzoek rondom e-health in de ggz (ook wel: e-mental health) regionaal te bundelen. Afgelopen jaar is een netwerk gevormd van contactpersonen van diverse organisaties die zich bezig houden met e-health. In de eerste plaats zijn dit

de regionale ggz-instellingen die aangesloten zijn bij het Rob Giel Onderzoekcentrum. Ook de hogescholen nemen deel aan het netwerk. De Hanzehogeschool participeert in de bijeenkomsten. Met de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (lectoraat Serious Gaming) loopt een gezamenlijk project rondom Serious Gaming voor de ggz. Onlangs heeft nadere kennismaking plaatsgevonden met Hogeschool Windesheim (lectoraat ICT-innovaties in de Zorg) en ook deze Hogeschool heeft interesse in samenwerking. Met het Trimbos instituut (Katherina Abello en collega's) is overleg geweest over afstemming van onderzoek, evenals met de VU (Heleen Riper). Tenslotte werkt het RGOc binnen het netwerk e-health nauw samen met het Zorg Innovatieforum (ZIF) in de persoon van Sander Holterman. Het ZIF heeft veel expertise op het gebied van beleidsregels, financieringsmogelijkheden en marktkansen en zet zich in voor het ontwikkelen van een gezamenlijke visie.

De contactpersonen van het e-health netwerk komen eens per drie maanden bijeen in een face-to-face bijeenkomst en communiceren daarnaast met elkaar via de digitale omgeving Basecamp. De bijeenkomsten worden doorgaans goed bezocht, er worden soms gepassioneerde discussies gevoerd en er wordt regelmatig even nagepraat. Het netwerk E-health wordt gecoördineerd door Lian van der Krieke, in nauwe samenwerking met Sjoerd Sytema en Erwin Veermans. Lian heeft haar proefschrift afgerond en zal haar coördinatorschap als postdoc continueren.

Een aantal (pilot)studies zijn opgezet, waaronder onderzoek naar beeldcommunicatie bij Lentis en GGZ Drenthe, onderzoek naar het potentieel van een e-module voor slaapproblemen bij mensen met een psychiatrische

aandoening, pilot naar blended care in de dagbehandeling van patiënten met angst- en dwangklachten. Het promotie-onderzoek van Lian van der Krieke is 2013 afgerond. Het hieruit volgende proefschrift zal in 2014 worden verdedigd (Patiënten in the driver's seat: a role for e-mental health?).

Daarnaast is de coördinator van het netwerk betrokken bij twee gehonoreerde subsidieaanvragen voor e-health projecten: 1) Innovatiefonds Zorgverzekeraars 'Grip op onbegrepen klachten: een innovatief online platform voor geïntegreerde diagnostiek en behandeling (€ 1.500.000), juni 2013. 2) ZonMw Goed Gebruik Geneesmiddelen 'Personal Antipsychotic Choice Index' (€ 51.199). Er zijn naast de internationale artikelen voor het promotieonderzoek een aantal laagdrempelige Nederlandse artikelen en hoofdstukken over e-health gepubliceerd.

Om Internationale contacten en samenwerking op e-health gebied te versterken zijn dit jaar contacten gelegd met het Institute of Psychiatry, waar de coördinator van het netwerk in 2014 zal gaan participeren in e-health onderzoek.

De RGOc Academie en consultatiefunctie

RGOc Academie

De RGOc Academie is het trainingscentrum voor medewerkers van bij het RGOc aangesloten ggz-instellingen met als doel de continuïteit, verdere groei en ontwikkeling van het onderzoek te waarborgen. De RGOc Academie is in het najaar van 2012 opgericht en biedt onderzoekers, behandelaren en verpleegkundigen

regelmatige en gestructureerde scholingen en trainingen van diagnostische instrumenten als bv. PANSS en HoNOS, en trainingen voor specifiek onderzoek zoals de basistraining PHAMOUS en de LION training. De trainingen worden gegeven door gekwalificeerde trainers en zijn bedoeld voor medewerkers van de RGOc-instellingen. Daarnaast worden ook (na)scholingen georganiseerd voor behandelaren en onderzoekers in Noord Nederland. Tevens worden er interbetrouwbaarheidstrainingen binnen onderzoek en 'train-de-trainer' cursussen georganiseerd. Een actueel overzicht van de trainingen die worden aangeboden staat op de website van de RGOc Academie. Ook trainingen die verzorgd worden door in het RGOc participerende instellingen, kunnen hier desgewenst vermeld worden. Voor alle trainingen en nascholingen is het mogelijk om deelnemers via een online aanmeldingsformulier in te schrijven.

Consultatiefunctie

Het RGOc heeft vanaf het begin van haar bestaan een duidelijke functie gehad voor onderzoekers binnen de deelnemende instellingen waar het gaat om de advisering en ondersteuning bij onderzoeksvragen. Sinds 2012 is deze consultatieve functie meer expliciet benoemd en omschreven. De ontwikkeling van de verschillende netwerken rondom psychosen, angst- en stemmingsstoornissen, ouderen en E-health biedt onderzoekers een belangrijk gremium om onderzoeksplannen voor te leggen en advies te vragen rondom lopend onderzoek. Echter, er wordt binnen de instellingen ook onderzoek gedaan dat niet direct binnen een netwerk is te plaatsen. Ook zijn er onderzoekers die individueel advies nodig hebben rondom methodologische of statistische vragen waarbij de ondersteuning beter individueel dan

vanuit het netwerk kan worden gegeven. Om deze redenen is er een apart 'loket' voor consultatievragen opgezet.

Sinds de start zijn in het totaal dertien adviesvragen binnen gekomen die niet direct gerelateerd waren aan lopende projecten van RGOc-onderzoekers. De meerderheid van de vragen kwam van hulpverleners, met name verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten maar ook psychiaters en psychologen, die voor een voortgezette opleiding onderzoek moeten doen. De tweede belangrijke groep bestaat uit medewerkers die promotieonderzoek doen en de laatste groep wordt gevormd door onderzoekers die binnen de instelling zijn vrijgemaakt om onderzoek op te zetten. Instellingen waar onderzoekers van het RGOc deel uit maken van de Commissie Wetenschappelijk Onderzoek waren daarbij oververtegenwoordigd. Geen vragen kwamen van instellingen met een eigen 'loket' voor consultatie bijvoorbeeld in de vorm van een eigen onderzoeker of onderzoekseenheid die hiervoor is aangewezen. De vragen waren soms heel breed, 'ik wil graag onderzoek binnen mijn eigen werkveld van angst en stemmingsstoornissen' tot hele specifieke vragen rondom powerberekeningen. Het grootste deel van de vragen betrof de eerste fase van de studie (opzet van vragenlijsten en METC goedkeuring). In een klein aantal gevallen werd langdurige statistische ondersteuning geboden na afloop van de dataverzameling. Drie keer werd verwezen naar de coördinator van het netwerk waarin de vraag paste bij een hoogleraar of onderzoeker met ervaring op het bewuste terrein. De cursus Eerste Hulp Bij Onderzoek, ontwikkeld en aangeboden door Lentis Research, is opengesteld voor onderzoekers van de RGOc-instellingen die meer

structureel behoefte hebben aan onderwijs op het gebied van onderzoek doen.

In het komende jaar zal op basis van de ervaringen van dit moment de consultatiefunctie nog duidelijker naar voren worden gebracht bij de instellingen. Daarbij wordt overwogen om een ondersteuningsgroep te starten voor verpleegkundig specialisten in opleiding en/of voor onderzoekers binnen instellingen die werken aan hun promotie. Binnen het Wetenschappelijk Beraad is de intentie uitgesproken om vanuit de netwerken gerichte onderzoeksvragen te formuleren waaraan medewerkers die voor hun opleiding onderzoek moeten doen, zouden kunnen gaan werken. Zo krijgen dit soort studies, die nu meestal relatief los staan van lopend onderzoek, meer waarde voor de onderzoeker zelf, voor de praktijk en voor de onderzoekers die voor de begeleiding zorgen.

Als laatste zal binnen de consultatie meer gerichte aandacht worden besteed aan vragen vanuit de cliëntenraden. Een eerste aanzet is hiertoe al gegeven met het onderzoek naar de betekenis van de invoering van de eigen bijdrage voor cliënten in 2012.

Doelmatigheid

De psychiatrie bevindt zich de laatste jaren in een sterk veranderend zorglandschap. De centrale rol van (de POH bij) de huisarts en de introductie van de basis-GGZ en de specialistische GGZ maken dat er veel nadruk komt te liggen op een goede beoordeling van de zorgvraag (triage) en het daarop aansluitend zorgaanbod. Daarbij dwingen maatschappelijke veranderingen, de ingrijpende wijzigingen in de jeugdzorg en de WMO de psychiatrie

om uit haar relatieve isolement te komen, grenzen over te gaan en (delen van) de zorg over te dragen aan andere partijen. Het Bestuurlijk Akkoord Toekomst GGZ 2013-2014 voor de psychiatrie heeft aangestuurd op een forse beddenreductie en legt de nadruk op kwalitatief goede zorg en verlaging van de kostengroei door een grotere doelmatigheid. Om bovenstaande vraagstukken goed te bestuderen is in overleg met de Stuurgroep RGOc in 2013 besloten om doelmatigheidsonderzoek als belangrijk aandachtsgebied binnen het RGOc verder te ontwikkelen.

Binnen het RGOc wordt kosteneffectiviteitsonderzoek op microniveau reeds regelmatig uitgevoerd in het kader van RCT's met nieuwe interventies. Veelal gebeurt dit in samenwerking met de afdeling Epidemiologie van het UMCG, vanuit de sectie Health Technology Assessment (HTA; A.D. Stant). Voorbeelden van dergelijk onderzoek zijn de Study on the Costeffectiveness of Individual Placement and Support on employment in the Netherlands (SCION: van Busschbach in samenwerking met het Trimbosinstituut) en de binnen het ZONMW programma Doelmatigheid gefinancierde studie naar de kosteneffectiviteit van de Individuele Rehabilitatiebenadering (van Busschbach samen met Swildens, Altrecht GGZ & van Weeghel, Tranzo). Voor kosteneffectiviteit onderzoek op mesoniveau (bijv. een zorgpad) en macroniveau (bijv. een landelijke maatregel) zijn ook goede mogelijkheden binnen het RGOc-datawarehouse aanwezig. Eén van de studies die in 2013 is begonnen is de studie naar ambulantisering vanuit de RIBW's, door Charlotte de Heer uitgevoerd in samenwerking met de Hanzehogeschool.

Met diverse andere partijen in het Noorden wordt overlegd om deel te nemen aan een regionale aanpak van het kostenvraagstuk en het opstellen van een gezamenlijke onderzoeksagenda. Vooralsnog zullen eerst middelen moeten worden gevonden om doelmatigheidsonderzoek te kunnen gaan uitvoeren. De uiteindelijke mogelijkheden voor een verder onderzoeksplan naar doelmatigheid zullen hier mede door bepaald worden.

Samenwerking met andere organisaties en afdelingen

18

Het RGOc werkt zowel op landelijk als op internationaal niveau samen met ggz-instellingen, andere universitaire afdelingen, kennis- en expertisecentra en Europese researchcentra. Het RGOc ondersteunt en faciliteert de uitvoering van deze onderzoeksprogramma's in de noordelijke ggz. Hieronder volgt een korte opsomming van de belangrijkste samenwerkingsverbanden.

Afdelingen binnen het UMCG

Met de vakgroep Epidemiologie wordt nauw samengewerkt: op het gebied van Health Technology Assessment met dr. Dennis Stant, op het gebied van de statistiek met prof.dr. Edwin van der Heuvel, voor de genetische epidemiologie met dr. Behrooz Alizadeh en prof.dr. Harold Snieder, en voor metabole stoornissen met dr. Eva Coppelijn, op het gebied van farmacotherapie met prof. dr. Bob Wilffert en prof.dr. Katja Taxis van de afdeling Farmaceutische Zorg en Farmaco-epidemiologie.

Binnen het NeuroImaging Centrum is met name prof. dr. André Aleman mede-initiator van een groot aantal klinische studies binnen de RGOc instellingen, vooral op het gebied van de psychotische stoornissen. Op het gebied van cognitief onderzoek bij psychotische stoornissen wordt nauw samengewerkt met dr. Marieke Pijnenborg, verbonden aan de vakgroep Psychologie van de RUG.

De vakgroep Bewegingswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen is betrokken bij ontwikkeling en onderzoek naar de Methode voor Stem-Stoot-Stamp, een opstelling waarmee geïnternaliseerde en geëxternaliseerde agressie kan worden gemeten.

Binnen de RGOc netwerken zijn onderzoekers actief die als Principal Investigator verbonden zijn aan het Interdisciplinaire Centrum voor Psychopathologie en Emotieregulatie (ICPE). Het ICPE (o.l.v prof.dr Tineke Oldehinkel en prof.dr.Peter de Jonge) wordt gevormd door die onderzoekers van het UMCG, die zich met stoornissen in de emotie-regulatie bezighouden (affectieve stoornissen). Samenwerking gebeurt o.a. op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe methodieken en theorieën omtrent het beloop van symptomen (idiografische methode). Ook wordt het RGOc-casusregister ingezet om naar de zorgconsumptie van niet-klinische cohorten zoals TRAILS onderzoek te doen.

Hogescholen in Noord-Nederland

De laatste jaren is de samenwerking met de hogescholen in het Noorden sterk geïntensiveerd via zogenaamde RAAK-projecten en via promotietrajecten van hogeschool docenten bij (co)promotores gelieerd aan het RGOc. Het RGOc werkt via de persoon van Jooske van Busschbach nauw samen met de Hogeschool Windesheim, lectoraat Bewegen, gezondheid en welzijn. Afgelopen jaar is een RAAK-publiek aanvraag naar de inzet van psychomotorische therapie bij complex trauma gehonoreerd waarin het RGOc consortiumpartner is (Van der Kriek). Ook zijn er drie promovendi die zowel vanuit het RGOc als vanuit dit lectoraat worden ondersteund. Met de Hanzehogeschool, met het Lectoraat Rehabilitatie en

het Lectoraat Maatschappelijke participatie van mensen met psychische beperkingen wordt veel samengewerkt, onder andere binnen een groot gezamenlijk project rond Ambulantisering van de GGZ in samenwerking met een groot aantal RIBW-instellingen (De Heer) en een promotieonderzoek naar Ouderschap van mensen met ernstige psychiatrische problematiek. Binnen het E-Health onderzoek van Lian van der Kriek loopt een gezamenlijk project naar Serious Gaming met medewerkers van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. Met Hogeschool Stenden in Leeuwarden wordt samengewerkt aan onderzoek naar de effecten van beeldende therapie (Van Busschbach).

Casus-registers

Het Psychiatrisch Casusregister Noord-Nederland (PCR-NN) vormt samen met de drie andere psychiatrische casusregisters in Nederland (Zuid-Limburg, Rotterdam-Rijnmond en Midden-Nederland) het samenwerkingsverband Platform Casusregisters Nederland. De casusregisters werken nauw samen in onderzoeksprojecten. Daarnaast verzamelen ze gegevens om de ontwikkeling van het aantal zorggebruikers in de bevolking (prevalentie en incidentie) en de bijbehorende zorgconsumptie inzichtelijk te maken. Tot en met 2011 werd dit platform gefinancierd door het ministerie van VWS. Sinds 2012 hebben de registers eigen financiering gezocht en wordt het PCR-NN gefinancierd vanuit het RGOc.

Geestkracht

Het Geestkracht-programma van ZonMw, dat in 2003 van start is gegaan, beoogt de onderzoeksinfrastructuur in de ggz te versterken, deels door middel van relatief kortdurende praktijkzorgprojecten en opleidingstrajecten voor promovendi, deels via een top-down programma waarin universiteiten samen met ggz-instellingen een tienjarig programma hebben ontwikkeld op het gebied van psychosen (GROUP), angst- en stemmingsstoornissen (NESDA) en ontwikkelingsstoornissen (TRAILS). Groningen is als enige universiteit betrokken bij alle drie programma's. Hiernaast is het RGOc betrokken bij diverse praktijkzorgprojecten van het Geestkracht-programma. Vanuit NESDA bestaat binnen het Netwerk Stemmingen- en Angststoornissen een nauwe samenwerking met het VUMc en het LUMC. GROUP-partners binnen het Netwerk Psychotische Stoornissen zijn de psychiatrie afdelingen van het UMCU, AMC en MUMC tezamen met een groot aantal GGZ-instellingen. Het Netwerk Ouderenpsychiatrie heeft goede samenwerkingsverbanden met Radboud UMC, VUmc en LUMC binnen de NESDO studie.

Trimbos-instituut

Met het Trimbos-instituut (Ti) in het verleden al enkele multicenter RCT's uitgevoerd op het gebied van de rehabilitatie. Op dit moment is het RGOc (Van Busschbach) als adviseur betrokken bij onderzoek naar arbeidsrehabilitatie (Individual Placement and Support, IPS) in combinatie met WRAP (Wellness and Recovery Action Plan) en wordt deelgenomen aan in de Erkenningscommissie interventies langdurige zorg die vanuit het Trimbos-instituut wordt gecoördineerd.

RIBW Alliantie

Op het gebied van psychiatrische woonzorg is in de UTOPIA-studie de effectiviteit van de door de RIBW geleverde woonzorg (begeleiding) onderzocht (promotieonderzoek van Charlotte de Heer). De intensieve, langdurige samenwerking met het Lectoraat Rehabilitatie (dr. Lies Korevaar) van de Hanze Hogeschool heeft verder vorm gekregen in een aanstelling van Charlotte de Heer bij de Hanzeschool. Vanuit deze samenwerking is in 2013 een groot onderzoek naar de ambulantisering vanuit de RIBW's van start gegaan.

Phrenos

Een aantal RGOc instellingen is ook actief lid van Phrenos, het Kenniscentrum voor Ernstig Psychiatrische Aandoeningen. Waar mogelijk wordt samengewerkt op het gebied van onderzoek en nascholing (zoals het psychosencongres, PANSS-training en psycho-educatie training). Het RGOc (Van Busschbach) participeert in de redactie van het Jaarboek Rehabilitatie dat tweejaarlijks wordt uitgegeven door Phrenos.

Psychose Consortium

Vanuit het GROUP netwerk is in 2012 het Psychose Consortium opgericht. In het nieuwe psychose-consortium ligt de nadruk op klinisch onderzoek naar behandelstrategieën, (biologische, psychotherapeutische en psychosociale interventies). Ook kunnen regionale casuïstiek besprekingen binnen dit netwerk worden gehouden. Het consortium is het best te omschrijven als een netwerk van vijf regionale netwerken, elk met hun eigen organisatiegraad. Het consortium is een initiatief van - en wordt gecoördineerd door - onderzoekers van het UMCG, UMCU, AMC, ErasmusMC en het MUMC.

EU-GEI

Het European network of national schizophrenia networks studying Gene-Environment Interactions is een groot Europees project, waarin het RGOc via GROUP participeert. De coördinatie van dit project ligt bij de Universiteit van Maastricht. Deelnemende landen zijn naast Nederland: België, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Griekenland, Oostenrijk, Spanje, Turkije, Zwitserland en Australië, Brazilië en Hongkong. Het project herbergt een groot aantal studies, die zich richten op gen-omgevingsinteracties bij mensen met een psychose. Naast individuele omgevingsfactoren, zoals trauma, wordt ook gekeken naar meer algemene omgevingsfactoren, zoals urbaniteit, migratie en het behoren tot een ethnische minderheid.

MERIT

In het MERIT (Metacognitive Reflection & Insight Therapy) onderzoek wordt samengewerkt met Paul Lysaker en andere onderzoekers van het Roudebush VA Medical Center, Indiana University School of Medicine. In MERIT wordt gebruik gemaakt van de Nederlandse versie van de Metacognition Assessment Scale, die is ontwikkeld door dr. Paul Lysaker (Indiana University School of Medicine), en het Indiana Psychiatric Illness Interview (IPII).

CAT

In de Cognitieve Adaptatie Training (CAT) studie wordt samengewerkt met prof.dr. Dawn Velligan, University of Texas, Department of Psychiatry, Health Science Center. CAT richt zich op het verminderen van de negatieve gevolgen die cognitieve stoornissen hebben op het dagelijks functioneren. Hierbij worden vooral stoornissen in het executieve functioneren (het planmatig denken en doelgericht handelen) ondervangen door middel van omgevingshulpmiddelen en compensatiestrategieën. Na een succesvolle pilot studie door Piotr Quee wordt CAT nu o.l.v. Lisette van der Meer onderzocht als een verpleegkundige interventie in een multicenter randomised trial vanuit de Langdurige Rehabilitatie Afdeling van Lentis.

Validering van een Theory-of-Mind (ToM) taak

In een grootschalige Deense studie van psychotische symptomen bij een cohort van 11-jarigen wordt gebruikgemaakt van de ToM-taak Freek, een test om de sociale cognitie te meten bij 10- tot 13-jarige kinderen. De ToM-taak Freek is in 2007 in het Universitair Medisch Centrum Groningen ontwikkeld door Els Blijd-Hoogewys (Inter-Psy) en Agna Bartels-Velthuis (UMCG/RGOc) binnen PSYCHE. De Deense onderzoeksgroep (o.l.v. Pia Jeppesen, Child and Adolescent Psychiatric Center Glostrup en Faculty of Health Science, University of Copenhagen) werkt samen met Els Blijd en Agna Bartels aan de psychometrische evaluatie van de ToM-taak alsmede aan een artikel over hyper-ToM.

Belangrijke gebeurtenissen in het jaar 2013

22

Nieuwe leden RGOc: GGZ NHN en VNN

In het najaar van 2013 zijn er twee nieuwe leden toegetreden tot het RGOc: GGZ Noord Holland Noord en Verslavingszorg Noord Nederland. Beide instellingen zullen eerst een jaar aspirantlid zijn. Na een jaar wordt bekeken of zij het aspirantlidmaatschap willen omzetten in een volledig lidmaatschap. Met deze toetreding is het RGOc gegroeid van zes naar acht instellingen, t.w. het Universitair Centrum Psychiatrie van het Universitair Medisch Centrum Groningen en de GGZ-instellingen Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, GGZ Noord Holland Noord, Dimence, Mediant en VNN.

Durk Wiersma lid van verdienste NVvP

Prof.dr. Durk Wiersma is tot Lid van Verdienste benoemd door de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie tijdens het Voorjaarscongres van de NVvP op 10 april 2013. Leden van Verdiensten zijn personen die zich over een langere periode bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de NVvP en worden benoemd door het bestuur van de vereniging. Prof.dr. Durk Wiersma is tot Lid van Verdienste benoemd vanwege zijn uitzonderlijke verdiensten binnen de GGZ in Nederland, zijn ondersteuning van de psychiater en verbondenheid met onderwijs en onderzoeksgroepen binnen, en verwant aan, die van de NVvP (GROUP, Kenniscentrum Phrenos). Zijn diensten zijn met name (nog steeds) duidelijk zichtbaar bij de onderbouwing van huidig gezondheidszorgbeleid, evidence based interventies en in de toename van epidemiologische kennis.

Rob Giel-lezing 2013

‘Het tweesnijdend zwaard van sociale insluiting vanuit cultureel en internationaal perspectief’.

De Rob Giel lezing tijdens het negende Phrenos-psychosen-congres op 28-11-2013 werd gehouden door em. prof. Joop de Jong, hoogleraar Culturele en Internationale Psychiatrie VUMc, stafid AISSR van de UvA, Hoogleraar Psychiatrie Boston University, gasthoogleraar Rhodes University Zuid-Afrika, met als titel ‘Het tweesnijdend zwaard van sociale insluiting vanuit cultureel en internationaal perspectief’. In zijn lezing besteedde De Jong aandacht aan de rol van de cultuur in de sociale processen - zoals sociale exclusie - die bijdragen aan psychische problemen en aan de mondiale verwaarlozing van geestelijke gezondheidszorg.

De Rob Giel lezing is in 2008 door Phrenos ingesteld als eerbetoon aan Rob Giel (1930-2009), emeritus hoogleraar Sociale Psychiatrie aan de Rijksuniversiteit Groningen van 1969 tot 1994, en grondlegger van de psychiatrische epidemiologie. De Rob Giel Lezing wordt jaarlijks tijdens het Phrenos-schizofreniecongres gehouden. Eerdere sprekers waren dr. C.J. Slooff, dr. J.T.P.M. Dröes, prof. dr. R.J. van den Bosch, prof.dr. D. Wiersma en prof.dr. D. Linszen.

© Universiteitsmuseum, Rijksuniversiteit Groningen

29 november 2013: Lectorale Rede Joeske van Busschbach

Op vrijdag 29 november werd Joeske van Busschbach geïnstalleerd als lector Beweging, Gezondheid en Welzijn aan de Hogeschool Windesheim te Zwolle. In haar rede Beweging en bewegen worden ging zij in op onderzoek en interventies in de psychomotorische therapie en werden de toekomstplannen van het lectoraat Beweging, Gezondheid en Welzijn gepresenteerd. Voorafgaand aan de lectorale rede werden de (tussentijdse) resultaten van lopende onderzoeken in de PMT gepresenteerd door leden van de kenniskring Lectoraat Beweging, Gezondheid en Welzijn.

Windesheim

Koningsheideprijs voor Nadine Troquete

Op 17 december 2013 heeft Nadine Troquete, promovenda bij het RGOc, de Koningsheideprijs ontvangen voor de artikelen in haar proefschrift, en met name de publicatie Risk Assessment and Shared Care Planning in Outpatient Forensic Psychiatry: a Randomised Controlled Trial in British Journal of Psychiatry, 2013: 202(5), p. 365-371. doi: 10.1192/bjp.bp.112.113043. De Koningsheideprijs wordt eens per twee jaar uitgereikt aan 'een gedragsdeskundige die door zijn/haar publicatie een bijzondere bijdrage heeft geleverd aan de wetenschappelijke ontwikkeling van het terrein van de forensische psychiatrie en/of psychologie'. Het Rob Giel Onderzoekcentrum feliciteert Nadine Troquete van harte met deze prijs!

TOPGGz keurmerk voor Zorgprogramma Psychosen, Lentis

Het Zorgprogramma Psychosen Hereweg Groningen van Lentis heeft in 2013 het landelijk keurmerk TOPGGz gekregen. Dit keurmerk wordt toegekend aan ggz-afdelingen die voldoen aan de hoogste eisen op het gebied van topklinische en vernieuwende patiëntenzorg, wetenschappelijk onderzoek, opleiding en onderwijs. De toetsing wordt uitgevoerd door een onafhankelijke landelijke commissie. Het keurmerk TOPGGz heeft tot doel topklinische zorg binnen de ggz (geestelijke gezondheidszorg) te bevorderen en mogelijk te maken. Hierdoor ontstaat een breder en beter aanbod

van gespecialiseerde derdelijnszorg die voldoet aan hoogwaardige kwaliteitscriteria. Door het keurmerk is het voor patiënten en verwijzers zichtbaar welke afdelingen erkende topklinische geestelijke gezondheidszorg leveren.

Het Zorgprogramma Psychosen van Lentis biedt zorg aan adolescenten en volwassenen met psychotische stoornissen en schizofrenie. De patiënten kampen met een complexe combinatie van psychiatrische, lichamelijke en sociale problemen. Ze hebben vaak hun leven lang zorg nodig. De zorgbehoefte kan sterk wisselen. Na rustige periodes kunnen de problemen ineens hoog oplopen en erg complex worden. Het vernieuwende en unieke van het Zorgprogramma Psychosen is dat snel kan worden geschakeld naar topklinische zorg en weer terug. De gespecialiseerde ambulante zorg wordt geleverd door de zogenaamd FACT-teams, de meer intensieve gespecialiseerde zorg wordt geleverd in de vorm van dagbehandeling en opname in de kliniek.

Ook op het gebied van onderzoek naar vernieuwende behandelingen is het Zorgprogramma Psychosen baanbrekend. Senior-onderzoeker Stynke Castelein: 'Voor al ons onderzoek geldt dat het direct ten goede moet komen aan de patiënt. De onderzoeksvragen komen rechtevrees uit de praktijk van de patiëntenzorg.' Zo wordt onderzoek gedaan naar nieuwe manieren om de zogenaamde negatieve symptomen te verminderen van mensen die een psychose hebben. Symptomen zoals het horen van stemmen of het hebben van wanen kunnen met medicatie worden verminderd. Maar negatieve symptomen als leegte, zich vlak voelen en tot niets komen, zijn moeilijk behandelbaar met medicatie. Eén van de methoden die wordt onderzocht is de Transcraniële Magnetische Stimulatie (TMS). Met deze methode worden de hersenen direct en pijnloos gestimuleerd met magnetische impulsen om negatieve symptomen te verminderen. Mogelijk leidt dit ook tot verbeteringen op het planvermogen en het geheugen.

Een ander belangrijk onderzoek is het Hospitality Project, het ontwikkelen van een nieuwe methode waarbij gebruik wordt gemaakt van lotgenotencontact in combinatie met vaardigheidstrainingen in de thuissituatie in plaats van in een instelling. Lotgenoten ontmoeten elkaar in de thuissituatie en koken met elkaar. Dit kan een positief effect hebben op iemands kwaliteit van leven, het gevoel meer grip te krijgen op het leven, het sociaal netwerk en de ervaren sociale steun.

Onderzoek Eigen Bijdrage GGZ

In 2012 werd door de Minister van VWS de eigen bijdrage voor de ziektekosten gesteld op € 220. Daarnaast werd een (extra) eigen bijdrage ingevoerd van € 200 wanneer men wordt doorverwezen naar de GGZ, en een maandelijkse eigen bijdrage van € 145 bij opname of verblijf. Vanuit de cliëntenraden van een aantal GGZ instellingen in het noorden van het land is het initiatief genomen voor een kleinschalig inventariserend onderzoek naar de consequenties van de eigen bijdrage voor de GGZ. Het onderzoek werd uitgevoerd door leden van de cliëntenraden van het UCP en Lentis in samenwerking met het RGOc in de periode maart t/m juli 2012. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de extra eigen bijdrage voor ggz-patiënten grote consequenties heeft. De eigen bijdrage is zo hoog dat velen financiële problemen vrezen. Stoppen met de behandeling is voor de meesten van hen geen optie, en de stress die de financiële problemen geeft is een extra belasting voor deze kwetsbare groep. De cliënten vinden de maatregel discriminerend, onrechtvaardig en ondoelmatig. De resultaten van dit onderzoek zijn beschreven in de nieuwsbrief 'Cliënten over de eigen bijdrage GGZ'.

Belangrijke Subsidies verkregen in 2013

26

Nieuwe subsidie voor onderzoek 'Beweging in Trauma'

Voor het onderzoek naar de inzet van psychomotorische therapie in de eerste fase van behandeling bij complex trauma 'Beweging in Trauma' is een RAAK publiek subsidie toegekend van ca. 350.000 euro. De subsidie is aangevraagd door Joeske van Busschbach, lector Beweging, Gezondheid en Welzijn van Hogeschool Windesheim, de enige HBO-instelling in Nederland die opleidingen Psychomotorische Therapie op Bachelor- en Masterniveau aanbiedt, in samenwerking met het RGOc. Vanuit het RGOc worden onderzoekers beschikbaar gesteld en het RGOc-RoQua team zal een applicatie ontwerpen voor de data-verzameling bij de therapeuten.

Het onderzoek is opgezet vanuit een vraag vanuit de verschillende centra voor traumabehandeling die nu ook als consortiumpartners fungeren nl. Centrum 45, GGZ Drenthe en Altrecht GGZ. Daarnaast wordt samengewerkt met GGZ Centraal, PsyQ Den Haag en de VU Bewegingswetenschappen.

Om de behandeling van meervoudig en langdurig trauma te verbeteren, wordt in het onderzoek 'Beweging in Trauma' gekeken naar de inzet van nieuwe, werkzame psychomotorisch therapeutische interventies door psychomotorische therapeuten. Er is tot nu toe nog nauwelijks praktijkonderzoek naar dit vraagstuk verricht in traumacentra noch in de bredere praktijkvelden waar Psychomotorische Therapeuten worden ingezet.

BEVIC

Het onderzoek naar een weerbaarheidstraining voor mensen met een psychotische kwetsbaarheid is een gezamenlijk initiatief van Joeske van Busschbach en Marieke Pijnenborg, werkzaam bij Klinische Psychologie (RUG) en GGZ Drenthe, PMT'ers van GGZ Drenthe, Marco Kleen, GZ-psycholoog bij Braindynamics, en Erwin van der Helm, kickbokstrainer en fysiotherapeut. Mensen met een psychotische kwetsbaarheid lopen driemaal meer kans op victimisatie (het in aanraking komen met geweld) dan mensen uit de algemene bevolking. Dit verhoogde risico is deels een gevolg van het ziektebeeld dat vaak samengaat met verkeerde inschatting van sociale signalen, zelf-stigmatisatie, verminderd zelfvertrouwen en gebrek aan assertiviteit. Daarnaast blijken eerdere geweldservaringen de kans op victimisatie te vergroten. Met een weerbaarheidstraining waarbij psychomotorische interventies worden gecombineerd met kickboxelementen wordt er geprobeerd om deze negatieve spiraal doorbreken. Het onderzoek wordt uitgevoerd door mensen met een psychotische kwetsbaarheid een weerbaarheidstraining te laten volgen en deze groep vervolgens te vergelijken met mensen (ook met een psychotische kwetsbaarheid) die geen training hebben gevolgd. De interventie zal met behulp van interviews, vragenlijsten en fMRI worden onderzocht. Op korte termijn zal de weerbaarheid centraal staan. Op langere termijn zal gekeken worden of mensen met psychotische

kwetsbaarheid minder slachtoffer zullen zijn van victimisatie. Ervaringsdeskundigen zullen samen met psychomotorische therapeuten de trainingen aanbieden. De subsidie van 5,5 ton is verstrekt door het NWO. Van dat geld worden onder andere twee assistenten in opleiding aangenomen.

Less may be more: reducing and rationalizing polypharmacy in schizophrenia

ZonMw heeft subsidies beschikbaar gesteld in het kader van het programma Goed Gebruik Geneesmiddelen (GGG) met als doel beschikbare

geneesmiddelen effectiever en veiliger in te zetten. Lex Wunderink (GGZ Friesland, UMCG/RGOc) heeft in 2013 een GGG-subsidie gekregen voor het project 'Less may be more: reducing and rationalizing polypharmacy in schizophrenia'.

Richtlijnen voor behandeling van schizofrenie bevelen behandeling aan met één antipsychoticum tegelijkertijd. Ongeveer 30% van de patiënten wordt echter behandeld met twee of meer antipsychotica, polyfarmacie genaamd. Dat wijst erop dat er een reden voor polyfarmacie kan zijn, ondanks gebrek aan bewijs voor effectiviteit. Wunderink c.s. ontwierpen een beslisboom, die per individu analyseert wat de aangewezen behandeling is, en in selecte gevallen ruimte biedt voor polyfarmacie. Voor deze open gerandomiseerde studie worden patiënten met schizofrenie benaderd die met antipsychotische polyfarmacie worden behandeld en die bereid zijn deze behandeling op indicatie te wijzigen. De deelnemers worden gerandomiseerd over de experimentele conditie, waarin herziening van de polyfarmacie plaatsvindt op basis van de beslisboom, waarna binnen drie maanden de vervolgmedicatie samen met de patiënt wordt vastgesteld (shared decision making), en de controleconditie met voortzetting van de bestaande polyfarmacie. Primaire

uitkomstmaat is de duur tot wijziging van de vastgestelde medicatie (de zogenaamde all cause discontinuation rate) die gedurende een jaar wordt gevolgd. Daarnaast worden andere variabelen meegenomen, zoals terugval, ernst van symptomen, niveau van functioneren, welbevinden en bijwerkingen. Tevens wordt vastgesteld de mate waarin het terugbrengen van polyfarmacie op basis van de beslisboom ook daadwerkelijk wordt gerealiseerd. De studie wordt uitgevoerd door GGZ Friesland, Lentis, het UCP-UMCG, GGZ Drenthe, en de afdeling Psychiatrie van het UMCU. Per site kunnen ruim 50 patiënten aan het onderzoek deelnemen. De studie duurt 2,5 jaar en start 1 januari 2014.

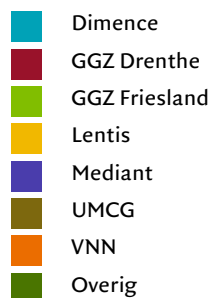
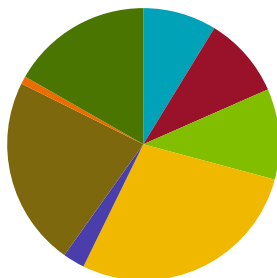
PSYCHE

Voor PSYCHE (Psychotic Experiences in Adolescents) is een subsidie verkregen door Agna Bartels, senior onderzoeker bij het RGOc.

De Stichting tot steun VCVGZ, het Bendsdorp Fonds, de Universiteit Maastricht en het Rob Giel Onderzoekcentrum hebben in verslagjaar een subsidiebedrag van in totaal € 54.875 toegekend aan het tweede vervolgonderzoek van de case-control sample 7/8-jarige kinderen met en zonder auditieve hallucinaties. Dit onderzoek wordt uitgevoerd via een online assessment (het aanbieden van vragenlijsten per email in samenwerking met RoQua). De 18/19-jarigen worden gevraagd naar hun psychotische ervaringen, angst en depressie, middelengebruik, traumatische ervaringen, sociaal functioneren en sociale cognitie.

Figuur 1

Herkomst deelnemers aan RGOc nascholingen en symposia

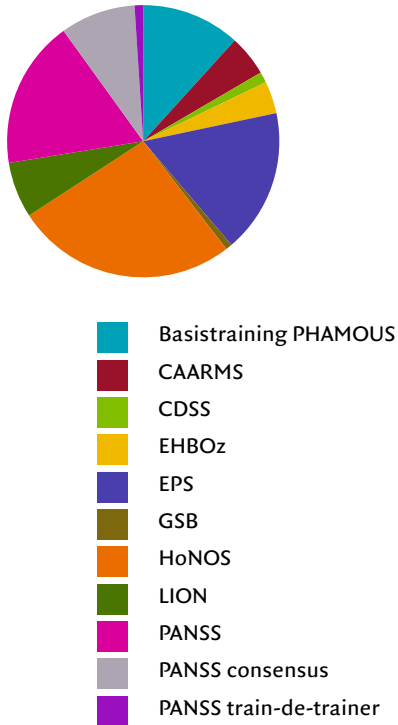

RGOc Academie

In 2013 heeft de RGOc Academie vijf nascholingen in de vorm van symposia georganiseerd (zie pagina XX). In totaal hebben 538 personen aan een of meer van deze symposia of nascholingen deelgenomen. De grootste groepen deelnemers zijn afkomstig van de RGOc-instellingen, zie figuur 1.

Figuur 2

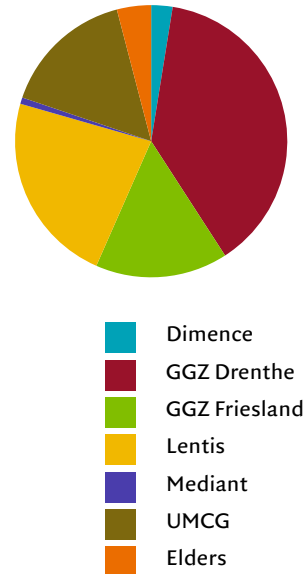
Aantal deelnemers aan trainingen van de RGOc Academie

De overige deelnemers zijn afkomstig uit andere ggz-instellingen, de farmaceutische industrie, universiteiten en hogescholen. Ook waren er vertegenwoordigers van patiëntenverenigingen of cliëntenraden, studenten, leerling verpleegkundigen en stagiaires, zelfstandig gevestigd psychiaters en vertegenwoordigers van de zorgverzekeraars.

Figuur 3

Aantal cursisten RGOc Academie per instelling

De RGOc Academie heeft in 2013 tien verschillende trainingen georganiseerd. De cursus bewegingsstoornissen (EPS) is vijf keer georganiseerd, de basistraining PHAMOUS en de PANSS (incl. consensus-bijeenkomst) vier keer, de HoNOS training acht keer. De EHBOz werd gegeven door dr. Stynke Castelein en dr. Marte Swart van Lentis Research. Eén van de PANSS trainingen is gegeven door de PANSS-trainer van GGZ Drenthe, Klaas Pieter Touw. Voor de LION training

werd een externe docent aangetrokken, mw. Sonja van Hamersveld van Charly Green. De Basistraining PHAMOUS werd gegeven door dr. Agwna Bartels (UMCG), de CAARMS training door drs. Aaltsje Malda van GGZ Friesland en Helga Ising van Parnassia, de CDSS door drs. Erna van 't Hag (UMCG), de EPS door dr. Richard Bruggeman of dr. Annette Stellinga-Boelen (UMCG), de GSB door drs. Fokko Nienhuis (UMCG), de HoNOS door dr. Sjoerd Sytema of dr. Ellen Visser (UMCG), de PANSS training door Pieter Jan Mulder of Marga Veenstra (UMCG), en de PANSS train-de-trainer cursus werd gegeven door Pieter Jan Mulder. De meeste trainingen werden gegeven in het UMCG, een aantal trainingen vonden plaats in GGZ Drenthe (PANSS incl. consensusbijeenkomst, basistraining PHAMOUS, LION training) of bij Lentis (EHBoZ, basistraining PHAMOUS).

In totaal waren er 392 deelnemers aan een van de trainingen of cursussen van de RGOc Academie. Zij waren afkomstig uit de instellingen als aangegeven in figuur 3.

Vanaf het najaar van 2013 worden de trainingen van de RGOc Academie geëvalueerd. Uit de evaluaties blijkt dat de cursisten over het algemeen zeer tevreden zijn over inhoud van de training en de docent. De evaluatieformulieren zijn gemiddeld door 51% van de cursisten ingevuld. De trainingen zijn beoordeeld met een gemiddeld rapportcijfer van 7,8 en de docenten met 8,3.

Symposia en nascholingen

31-1-2013: PHAMOUS symposium: ik zorg, dus ik PHAMOUS

Op donderdag 31 januari 2013 is het eerste PHAMOUS-symposium gehouden. Op dit symposium hebben PHAMOUS-behandelaars en onderzoekers laten zien dat routine outcome monitoring (ROM) zeer bruikbaar is in het zorgproces van patiënten met een psychose. Hierbij was met name aandacht voor de (ongewenste) effecten van farmacotherapie. ROM PHAMOUS blijkt een instrument te zijn voor de behandelaar om behandeling te faciliteren, maar het is ook uitstekend bruikbaar voor de patiënt zelf.

De Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie, de Accreditatiebureaus Verpleegkundig Specialisten Register en Kwaliteitsregister V&V en Register Zorgprofessionals hebben dit symposium met drie punten geaccrediteerd. Op dit eerste PHAMOUS symposium waren 136 personen aanwezig. 74% van de aanwezigen heeft het evaluatieformulier ingevuld. Zij beoordeelden het symposium met een rapportcijfer van 8,5 beoordeeld.

15-2-2013: RGOc symposium Netwerk Stemnings- en Angststoornissen

Op vrijdag 15-2-2013 is voor de eerste keer het RGOc symposium Netwerk Stemnings- en Angststoornissen (NNNSA) gehouden in het Groninger Museum in het kader van de Noordelijke Psychiëriedagen. De Noordelijke Psychiëriedagen bestaan uit het UCP symposium op donderdag en het RGOc symposium Stemnings- en Angststoornissen op de vrijdag. Dit symposium is georganiseerd om kennis te maken met behandelaars en onderzoekers van het nieuwe netwerk stemmings- en angststoornissen, het onderzoek dat op dit moment loopt en de plannen voor de toekomst. Het Noord Nederlands Netwerk Stemmings- en Angststoornissen heeft hiermee het bestaande onderzoek in de RGOc-regio een nieuwe impuls gegeven en er zijn creatieve ideeën uitgewisseld voor nieuwe of hernieuwde samenwerking. Het symposium vond plaats in een van de meest spraakmakende locaties van Groningen: het Groninger Museum, waarbij uiteraard gelegenheid was om een blik te werpen op de fraaie collectie. De Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en de Federatie Gezondheidszorgpsychologen hebben dit symposium met vier punten geaccrediteerd. Er waren 108 personen aanwezig, van wie 39% een evaluatieformulier heeft ingevuld. Het symposium werd door hen met een rapportcijfer van 9 beoordeeld.

14 en 15-3-2013: Achtste Tweedaagse Nascholing Psychosen Noord Nederland

Op 14 en 15 maart 2013 werd voor de achtste keer de Nascholing Psychosen Noord Nederland georganiseerd door het RGOc en Lentis Research. Net als andere jaren werd de nascholing gehouden in Hotel Zwartewater (Zwartsluis) en financieel ondersteund door Janssen Pharmaceuticals.

Thema's die in deze tweedaagse nascholing aan de orde kwamen waren nieuwe ontwikkelingen op farmacologisch gebied, negatieve symptomen en apathie, vernieuwingen in de zorg op het gebied van psychosociale en leefstijl interventies en psychomotore therapie en vroege opsporing en interventie bij risico op ernstige psychopathologie (vroegdetectie). De sprekers waren werkzaam bij de RGOc-instellingen, Maastricht University, Hogeschool Windesheim, Parnassia, Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, PRA en Janssen Research & Development. Tijdens het avondprogramma sprak prof.dr. André Aleman over het seniorenbrein en de vrije wil.

Dit symposium werd met dertien punten geaccrediteerd door het Accreditatiebureau Verpleegkundig Specialisten Register, en met veertien punten door de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en de Federatie

Gezondheidszorgpsychologen. Er waren 88 deelnemers aan deze nascholing, van wie 55% een evaluatieformulier heeft ingevuld. Zij beoordeelden deze nascholing met een rapportcijfer van 8,7.

13-9-2013: Symposium ‘Hoe vroeg is genoeg?’

Op 13 september 2013 werd de kick-off meeting ‘Hoe vroeg is genoeg? Preventie en vroege opsporing van psychosen: opzet en aanpak van het vroegdetectieprogramma’ gehouden in het UMCG. Sprekers waren o.a. prof.dr. Mark van der Gaag, Vrije Universiteit Amsterdam/Parnassia, en Ashleigh Lin, PhD, van de Universiteit van Birmingham, UK.

Sinds enige jaren is bekend dat de psychiatrie zich meer moet richten op de voorstadiën van aandoeningen, omdat daar de meeste winst te behalen is. In Groningen (Lentis en UCP), Friesland, Drenthe, en Overijssel (Dimence en Mediant) worden alle jonge mensen die zich voor het eerst aanmelden bij de GGZ instellingen vanaf 2013 gescreend op de aanwezigheid van een voorstadium van psychose. Dit gebied, met bijna 3 miljoen inwoners, gaat naar verwachting een van de grootste regio's vormen waar op systematische wijze aan vroegdetectie wordt gedaan. Jaarlijks kunnen op die manier naar schatting ongeveer 400 jongeren met een verhoogd risico op psychosen

worden opgespoord. Dat biedt meer dan uitstekende mogelijkheden voor onderzoek en verbetering van de behandeling.

Dit symposium werd met drie punten geaccrediteerd door het Accreditatiebureau Verpleegkundig Specialisten Register, de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en de Federatie Gezondheidszorgpsychologen. Op het symposium waren 108 personen aanwezig, van wie 45% een evaluatieformulier heeft ingevuld. Het symposium werd door hen beoordeeld met het rapportcijfer van 8,6.

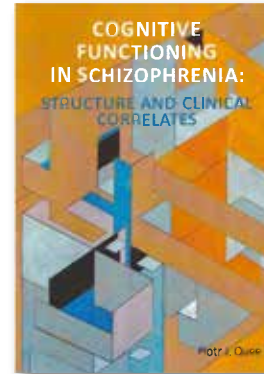
3-12-2013: RGOc symposium ‘Van groei naar krimp in de GGZ - Trends en transitie in de zorg’

Het RGOc symposium was in 2013 gewijd aan onderzoek met data uit het Casusregister, dat 40 jaar geleden werd opgericht. Dat trends en verschuivingen in de zorg zichtbaar gemaakt kunnen worden met gegevens uit het Psychiatrisch Casus Register werd geïllustreerd door Ellen Visser (RGOc), Fabian Termorshuizen (Julius Centrum UU) en Frederike Jörg (GGZ Friesland/RGOc). Zij spraken over hun onderzoek waarbij ze data van het register hebben gebruikt. Daarnaast was er aandacht voor het thema Ambulantisering. Charlotte de Heer (Hanzehogeschool/RGOc) en Ernst Klunder (Dimence)

lieten de effecten zien van ambulantisering op het gebied van maatschappelijke participatie, herstel en de kwaliteit van zorg. Het symposium werd voorgezeten door Sineke ten Horn, zelfstandig onderzoeker en adviseur medische sociologie en oud-hoogleraar zorgmanagement in de psychiatrie aan de Universiteit Utrecht. Zij werkte vanaf de oprichting tot 1989 bij het Psychiatrisch Casus Register Noord Nederland.

Het accreditatiebureau Verpleegkundig Specialisten Register en de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie hebben dit symposium geaccrediteerd met drie punten en er werd één punt toegekend door de Federatie Gezondheidszorg Psychologen. Op dit symposium waren 110 personen aanwezig, van wie 61% het evaluatieformulier hebben ingevuld. Het symposium werd door hen beoordeeld met het rapportcijfer 8,3.

Promoties

16 januari 2013:
promotie Piotr Quee:
Cognitive functioning in schizophrenia: structure and clinical correlates

Op 16 januari promoveerde Piotr Quee op zijn proefschrift 'Cognitive functioning in schizophrenia: structure and clinical correlates'.

Promotoren waren prof.dr. D. Wiersma en prof.dr. A. Aleman.

Piotr Quee onderzoekt het cognitieve functioneren in relatie tot familiale factoren, het dagelijks functioneren voor de eerste psychose, en het ziekte-inzicht. Schizofrenie en verwante psychosen komen we tegen bij ongeveer 1,5% van de bevolking. Symptomen die kenmerkend zijn voor schizofrenie zijn achterdocht, stemmen horen, vervlakt gevoelsleven en initiatiefverlies. Daarnaast hebben veel patiënten problemen met plannen, concentreren en het geheugen. Dit noemen we ook wel 'cognitieve functiestoornissen'. De studies beschreven in dit proefschrift maakten deel uit van het Nederlandse project Genetic Risk and Outcome of Psychosis (GROUP). Er werd nader ingegaan op twee deelgebieden van het cognitieve functioneren: werkgeheugen en mentale flexibiliteit. Verder werd aandacht besteed aan verschillen tussen patiënten op gebied van cognitief functioneren. Om te kijken naar de rol van familiale factoren werd het cognitieve profiel van de gezonde broer of zus gerelateerd aan het profiel van hun ziekte familielid. Ook

werden patiënten gegroepeerd op basis van hoe ze in het dagelijks leven functioneerden voordat ze voor het eerst een psychose kregen. Als laatste werd ingegaan op de relevantie van cognitief functioneren voor ziekte-inzicht, met specifieke aandacht voor de rol van sociaal inlevingsvermogen. Het proefschrift van Piotr Quee is verschenen als deel 32 in de RGOc-reeks.

17-1-2013: promotie Hans Kortrijk: Use of Routine Outcome Monitoring data for evaluating ACT

Op 17 januari 2013 promoveerde Hans Kortrijk aan de Erasmus Universiteit Rotterdam op zijn proefschrift 'Use of Routine Outcome Monitoring data for evaluating ACT'. Promotoren waren prof.dr. C.L. Mulder en prof.dr. D. Wiersma.

Assertive Community Treatment (ACT) is het best onderzochte organisatiemodel voor de behandeling van patiënten met ernstige psychiatrische aandoeningen die niet gemotiveerd zijn voor behandeling. De eerste studies die de effecten van ACT hebben onderzocht zijn uitgevoerd in de VS. Deze studies toonden aan dat ACT, vergeleken met standaard zorg, beter was voor het in zorg houden van patiënten, en leidde tot minder opnamedagen

en beter psychosociaal functioneren. Echter, recentere Europese studies lieten minder gunstige effecten zien van ACT, al toonden sommige studies wel aan dat ACT beter was dan standaard zorg ten aanzien van het in zorg houden van patiënten.

In het proefschrift van Hans Kortrijk worden enkele studies beschreven waarin de behandelresultaten van ACT in de dagelijkse praktijk onderzocht worden met behulp van ROM data. Doordat deze studies een grote groep ACT patiënten bevatten en uit de alledaagse praktijk van ACT komen, dragen deze studies eraan bij om te begrijpen wat in de dagelijkse praktijk van ACT bereikt wordt. Hiermee kan niet alleen ACT beter op zijn waarde geschat worden, maar ook de behandeling.

6 februari 2013: promotie Edith Liemburg:

Prefrontal networks in schizophrenia. Insights from neuroimaging.

Op 6 februari promoveerde Edith Liemburg op haar proefschrift 'Prefrontal networks in schizophrenia. Insights from neuroimaging'.

De prefrontale cortex heeft een belangrijke, regulerende rol in hersenfuncties. Hij integreert binnenkomende informatie en plant nieuw gedrag. De prefrontale cortex opereert in netwerken van hersengebieden, waarbij informatie binnenkomt vanuit alle delen van het brein, en gepland gedrag weer wordt teruggekoppeld naar alle delen van het brein. Er zijn verschillende hersennetwerken, die langzame fluctuaties in het fMRI signaal laten zien. Deze af en toenames zijn waarschijnlijk schommelingen in intrinsieke, neurale activiteit die is gerelateerd aan verschillende cognitieve functies.

Dysfunctie van prefrontale netwerken kan leiden tot aandoeningen waarbij deze cognitieve functies verstoord zijn. Schizofrenie is hier een voorbeeld van. Voor dit proefschrift heeft Edith Liemburg verschillende cognitieve dysfuncties en de relatie met verstoorde hersenfunctie in schizofrenie onderzocht. Prefrontale taalnetwerken laten inderdaad veranderde functie zien in patiënten met schizofrenie. Ook vertonen patiënten met slecht ziekte-inzicht en gezonde personen met een verstoorde emotieverwerking afgenomen samenwerking van hersengebieden in een netwerk dat betrokken is bij zelf-gerelateerde processen.

In het onderzoek werd speciale aandacht gegeven aan negatieve symptomen, die mogelijk ook veroorzaakt worden door prefrontale dysfunctie. Bevindingen van dit proefschrift suggereren dat prefrontale activiteit toeneemt na behandeling met nieuwere antipsychotica, maar dat symptomen niet gelijktijdig hoeven te verbeteren. Daarnaast kunnen negatieve symptomen uit verschillende sub-domeinen bestaan, die verschillend kunnen reageren op behandeling. Deze bevindingen stimuleren hopelijk onderzoek naar betere definities van symptomen, die weer als uitgangspunt kunnen dienen voor neuroimaging onderzoek en nieuwe behandelstrategieën.

22 maart 2013: promotie Irene Lako: Depressive symptoms in patients with schizophrenia; count symptoms that count

Op 22 maart promoveerde Irene Lako aan de Faculteit der Wis- en Natuurwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen op haar proefschrift 'Depressive symptoms in patients with schizophrenia. Count symptoms that count.' Mensen met schizofrenie hebben vaak te kampen met

depressieve symptomen, die consequenties kunnen hebben voor het beloop van de ziekte. Antidepressiva worden veelvuldig voorgeschreven, terwijl de effectiviteit van antidepressiva bij schizofrenie niet is bewezen. Dit kan te maken met overdiagnostiek van depressieve symptomen,

aangezien er veel overeenkomst is met symptomen die horen bij schizofrenie. Gevalideerde meetinstrumenten zijn nodig om misclassificatie te voorkomen. Uit systematisch literatuuronderzoek is gebleken dat in deze doelgroep de Calgary Depression Scale for Schizophrenia (CDSS) het meest betrouwbare meetinstrument is. Dit proefschrift adviseert psychiaters om voortaan de CDSS te gebruiken om depressieve symptomen te herkennen en monitoren bij mensen met schizofrenie.

Depressieve symptomen kunnen ook een bijwerking zijn van antipsychotica. Dit proefschrift heeft aangetoond dat met name de patiënten die meer dan één antipsychoticum tegelijk gebruiken hun depressieve symptomen vaak toeschrijven aan de antipsychotica. De mate waarin depressieve symptomen als bijwerking werden gerapporteerd leek echter niet gerelateerd te zijn aan bepaalde (doseringen van) antipsychotica, vertaald naar de dopamine D₂ receptor bezettingsgraad in de hersenen. Hoewel op basis van dit onderzoek geen aanbeveling kan worden gedaan voor een preferent type antipsychoticum of dosering, is extra voorzichtigheid geboden bij het voorschrijven van meerdere antipsychotica tegelijk.

Organisatie

36 Tot slot beschrijft wordt in dit proefschrift beschreven hoe patiënten gewenste en ongewenste effecten van antipsychotica kunnen rapporteren met de verkorte Subjects' Response to Antipsychotics (SRA 34) vragenlijst. De SRA 34 kan helpen om effecten van antipsychotica bespreekbaar te maken en daarmee de kwaliteit van zorg te verbeteren.

Het RGOc is een samenwerkingsverband tussen de zeven GGZ-instellingen en het UCP, gebaseerd op een Samenwerkingsovereenkomst, die iedere vijf jaar opnieuw wordt bevestigd. De stuurgroep van het RGOc bestaat uit de leden van de Raden van Bestuur van de betrokken noordelijke ggz-instellingen en het UCP, met het hoofd RGOc als adviseur. In 2013 heeft de heer A. Jansen, voorzitter Raad van Bestuur GGZ Friesland, het voorzitterschap vervuld. De koers en voortgang van het RGOc wordt door de RGOc Stuurgroep beoordeeld aan de hand van het jaarplan en het jaarverslag. De stuurgroep beslist jaarlijks over de financiële randvoorwaarden voor de uitvoering van het onderzoeksprogramma op grond van de jaarlijkse begroting.

De inhoudelijke afstemming vindt plaats binnen het RGOc zelf en binnen het Wetenschappelijk Beraad. Dit Wetenschappelijk Beraad (WB), bestaat uit de senior-onderzoekers van de RGOc-instellingen, de A- en P-opleiders van de instellingen en senior-onderzoekers van het RGOc. Binnen dit beraad worden de hoofdlijnen van het onderzoeksprogramma's en de lopende onderzoeken in de RGOc-regio besproken en op elkaar afgestemd. Het WB staat garant voor goede betrekkingen met de RGOc-instellingen en kan waar nodig invloed uitoefenen. Het WB werkt daartoe samen met Lentis-R, Wetenschappelijk Onderzoek en Opleiding (WO & O, GGZ Friesland), COP (GGZ Drenthe), de Commissies Wetenschappelijk Onderzoek (CWO) van Dimence en Mediant en de senior onderzoekers van GGZ-NHN en VNN.

Binnen de eigen regio zal het RGOc zich vooral bezig houden met instellingsoverstijgend onderzoek. Kleinere lokale onderzoeksinitiatieven worden begeleid door de

senior onderzoekers en/of de opleiders van de instellingen zelf. Ook deze lokale onderzoeksactiviteiten dienen idealiter zo veel mogelijk binnen de centrale thema's van de netwerken te vallen, waardoor gebruik kan worden gemaakt van centraal verzamelde gegevens.

De RGOc netwerk-coördinatoren werken zo veel mogelijk samen bij het opzetten van nieuwe projecten. De hoofden van de Netwerken Ouderenpsychiatrie, Affectieve Stoornissen en Psychotische Stoornissen en hoofd Datawarehouse vormen samen de RGOc-staf. Deze staf overlegt op vaste momenten over de voortgang en onderlinge afstemming van de projecten. Met de hoofden van het UCP en ICPE wordt maandelijks afgestemd over onderlinge samenwerking binnen het Beleids Overleg Psychiatrie.

Het onderzoekcentrum bestaat – naast een kernformatie – uit wetenschappelijke en ondersteunende medewerkers van het UMCG, Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Dimence en Mediant, GGZ-NHN en VNN, die participeren in bij het centrum passend onderzoek. Tezamen vormen zij het wetenschappelijk platform van het RGOc, waarin hulpverleners in de praktijk van de noordelijke ggz en wetenschappelijke onderzoekers samenwerken aan gemeenschappelijke onderzoeksvraagstellingen. Het hoofd van het RGOc is belast met de algehele coördinatie, afstemming en leiding van het onderzoekcentrum. Hij treedt tevens op als adviseur van de stuurgroep. De kernformatie is actief betrokken bij de verschillende projecten door begeleiding, methodologische ondersteuning en bij analyse van data en schrijven van rapporten en artikelen. De kernformatie van het RGOc bestaat naast de programmaleider uit (senior-)

onderzoekers, een databasemanager en secretaresse/PR functionaris. Naast de kernformatie is er een groot aantal (parttime) aanstellingen van onderzoekers en promovendi.

De RGOc communicatie-structuur

Het bureau van het RGOc beschikt over een communicatiemedewerker voor 0,5 fte. In 2013 werden naast in totaal vier symposia en een tweedaagse nascholing een groot aantal trainingen en consensusbijeenkomsten in het kader van de RGOc Academie georganiseerd. Deze trainingen en consensusbijeenkomsten zijn met name bedoeld voor de vele onderzoeksassistenten en behandelaren die binnen de RGOc-netwerken werkzaam zijn.

De nieuwsbrief, het jaarverslag, de RGOc-reeks, de RGOc-website en het RGOc-intranet zijn belangrijke communicatiemiddelen. Zij werden dit jaar opnieuw ingezet voor het zichtbaar maken van het RGOc.

Alle symposia, nascholingen en trainingen van het RGOc worden geëvalueerd. In 2013 werd voor het eerst voor de evaluatie een online vragenformulier gebruikt. Het digitale formulier werd in oktober 2013 geïntroduceerd bij cursussen van de RGOc Academie en werd daarna ook gebruikt voor de symposia. De respons op de digitale evaluatieformulieren is goed, vergelijkbaar met de papieren formulieren.

Website en intranet

De RGOc website brengt het laatste nieuws over onderzoek, publicaties, symposia, trainingen en nascholingen van het RGOc. Daarnaast wordt er informatie gegeven over het RGOc en de verschillende onderzoekslijnen. Op het intranet kunnen leden adressen en telefoonnummers vinden van betrokkenen bij het RGOc. Onderzoekers

kunnen samenvattingen van hun onderzoek plaatsen en zo nodig editen. De samenvattingen van de onderzoeken op de publieke website worden dan automatisch aangepast.

Nieuwsbrief

Sinds 2009 geeft het RGOc een digitale nieuwsbrief uit. In 2013 zijn er zes elektronische nieuwsbrieven van het RGOc verschenen, waarvan er twee geheel gewijd waren aan de RGOc Academie. De RGOc-nieuwsbrief informeert geïnteresseerden over de laatste ontwikkelingen op het gebied van onderzoek, subsidies, promoties, publicaties, symposia en nascholingen en trainingen in het kader van de RGOc Academie. Aanmelden kan via de website van het RGOc, www.rgoc.nl. Daar zijn ook de eerder uitgegeven nieuwsbrieven te vinden. Eind 2013 waren er 778 abonnees op de RGOc nieuwsbrief.

Naast de RGOc nieuwsbrief zijn er in 2013 nieuwsbrieven verschenen van de GROUP en de ABC-studie, en van de Werkgroep Eigen bijdrage Cliëntenraden en RGOc. Al deze nieuwsbrieven zijn na te lezen op www.rgoc.nl, onder 'Nieuws/nieuwsbrieven'.

Uitgaven en publicaties van het RGOc

Het RGOc brengt in eigen beheer publicaties en rapporten uit. In de RGOc-reeks worden onderzoeksrapporten, meetinstrumenten, proefschriften uitgebracht worden. Een redactieraad beslist of een publicatie thuishoort in de RGOc-reeks, en toetst de inhoud ervan aan de kwaliteitscriteria.

De samenstelling van de diverse gremia in 2013:

Stuurgroep

- ▶ Drs. A. Jansen (voorzitter), Raad van Bestuur GGZ Friesland
- ▶ Drs. H.J. van den Berg, geneesheer-directeur en lid Raad van Bestuur Mediant
- ▶ Drs. C.L. Bruinsma, Raad van Bestuur Lentis
- ▶ Drs. E.S. van der Haar, Raad van Bestuur GGZ Drenthe
- ▶ Mr. R.B.M. Jaspers, Raad van Bestuur Verslavingszorg Noord Nederland
- ▶ Mw.dr. M.C. van Putten, Raad van Bestuur GGZ Noord Holland Noord
- ▶ Prof.dr. R.A. Schoevers, Bestuurslid Onderwijs, Onderzoek en Opleiding UCP/UMCG
- ▶ Mw. drs. H. van der Wal, lid Raad van Bestuur Dimence

RGOc staf

- ▶ Dr. R. Bruggeman, senioronderzoeker/psychiater en hoofd RGOc
- ▶ Prof.dr. R.C. Oude Voshaar, ouderenpsychiater UCP/UMCG
- ▶ Dr. H.G. Ruhé, psychiater en hoofd behandelen zaken stemmings- en angststoornissen UCP/UMCG
- ▶ Dr. S. Sytema, hoofd Datawarehouse, senioronderzoeker RGOc

Kernformatie van het RGOc

- ▶ Dr. R. Bruggeman, senioronderzoeker/psychiater en hoofd RGOc (0,8 fte)
- ▶ Mw. Dr. A.A. Bartels, senioronderzoeker (0,7 fte)
- ▶ Dr. R.H.S. van den Brink, senioronderzoeker (1,0 fte)
- ▶ Mw. dr. J.T. van Busschbach, senioronderzoeker (0,5 fte)
- ▶ Mw. dr. J.A.J. van der Krieken, coördinator netwerk E-health (0,4 fte)
- ▶ Mw. M. Messchendorp, communicatiemedewerker (0,5 fte)
- ▶ Dr. S. Sytema, senioronderzoeker (0,5 fte)
- ▶ Drs. E. Veermans, databasemanager (0,4 fte)
- ▶ Mw. dr. E. Visser, onderzoeker (1,0 fte)
- ▶ Mw. F.E.A. Verhoeven, MSc, coördinator netwerk stemmings- en angststoornissen (0,8 fte)

Tijdelijke formatieve aanstellingen:

- ▶ Mw. drs. J. Bruins, junioronderzoeker

Wetenschappelijk Beraad

- ▶ Dr. R. Bruggeman, hoofd RGOc
- ▶ Dr. R.H.S. van den Brink, senioronderzoeker RGOc
- ▶ Dr. S. Sytema, senioronderzoeker RGOc
- ▶ Mw. dr. J.T. van Busschbach, senioronderzoeker RGOc
- ▶ Drs. L. Timmerman, a-opleider GGZ Drenthe
- ▶ Drs. P. Mul, p-opleider Lentis
- ▶ Mw. dr. S. Castelein, onderzoeker Lentis en RGOc
- ▶ Dr. H. Knegtering, senior-onderzoeker Lentis en RGOc
- ▶ Dr. A. Wunderink, voorzitter onderzoekscommissie GGZ Friesland
- ▶ Drs. M. Steendam, p-opleider GGZ Friesland
- ▶ Mw. dr. F. Jörg, senioronderzoeker GGZ Friesland
- ▶ Mw. drs. A. Meijer, p-opleider GGZ Drenthe
- ▶ Mw. drs. L.M. Drost, beleidsmedewerker/onderzoeker GGZ Drenthe

- ▶ Mw. dr. C.J.M. van Velzen, p-opleider UCP
- ▶ Dr. P. Dingemans, senior-onderzoeker Mediant
- ▶ Prof.dr. G. Glas, a-opleider Dimence
- ▶ Drs. M. van de Weerd, p-opleider Dimence

Netwerk Psychotische Stoornissen

- ▶ Dr. R. Bruggeman, hoofd RGOc/psychiater Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Prof.dr. A. Aleman, hoogleraar cognitieve neuropsychiatrie Neuro Imaging Center UMCG
- ▶ Drs. J. Arends, psychiater/onderzoeker GGZ Drenthe
- ▶ Mw. dr. A.A. Bartels, psycholoog/senior-onderzoeker RGOc en Lentis
- ▶ Mw. dr. J.T. van Busschbach, pedagoog/senior-onderzoeker RGOc, Lector Windesheim
- ▶ Mw. dr. S. Castelein, socioloog/senior-onderzoeker Lentis
- ▶ Drs. F. van Es, psychiater/onderzoeker Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Mw. dr. F. Jörg, psycholoog/senior-onderzoeker RGOc/ICPE UMCG en GGZ Friesland
- ▶ Mw. dr. C. de Heer-Wunderink, onderzoeker RGOc en Hanzehogeschool
- ▶ Dr. R. Keet, psychiater/senior-onderzoeker GGZ Noord Holland Noord
- ▶ Dr. H.C. Klein, psychiater/senior-onderzoeker Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Dr. H. Knegtering, A-opleider, psychiater/senior-onderzoeker Lentis
- ▶ Mw. drs. A. Mahabir, psychiater/onderzoeker Dimence
- ▶ Mw. drs. I. Oosterholt, psychiater/onderzoeker Dimence
- ▶ Mw. dr. M. Pijnenborg, psycholoog/senior-onderzoeker GGZ Drenthe en UMCG

- ▶ Drs. W. de Vogel, teamleider, Dimence
- ▶ Mw. drs.drs. A. van der Waal, psychiater Dimence
- ▶ Dr. J.T.W. Wigman, onderzoeker RGOc en Maastricht University
- ▶ Mw. drs. A.M. Wessels, psychiater/manager behandelzaken Mediant
- ▶ Dr. A. Wunderink, psychiater/senior-onderzoeker GGZ Friesland

Netwerk Ouderenpsychiatrie

- ▶ Mw. dr. M.L. Boshuisen, ouderenpsychiater Dignis, Lentis
- ▶ Dr. Rob van den Brink, psycholoog/senior-onderzoeker RGOc
- ▶ Dr. R. Bruggeman, hoofd RGOc/psychiater Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Mw. dr. S. Castelein, socioloog/senior-onderzoeker Lentis
- ▶ Drs. P. van Dalen, ouderenpsychiater Dimence
- ▶ Mw. drs. M. Keeming, ouderenpsychiater GGZ Drenthe
- ▶ Drs. M. Kertokarijo, ouderenpsychiater GGZ Drenthe
- ▶ Prof.dr. R.C. Oude Voshaar, hoogleraar ouderenpsychiatrie Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Dr. R. Risselada, psychiater i.o., GGZ Friesland
- ▶ Mw. drs. S. Troost, ouderenpsychiater Dimence
- ▶ Drs. H. Venema, ouderenpsychiater/ programmadirecteur ouderen- en ziekenhuispsychiatrie, GGZ Friesland
- ▶ Mw. drs. A.A. Verlinde, ouderenpsychiater Mediant
- ▶ Mw. dr. M. Zuidersma, bioloog, postdoc Universitair Centrum Psychiatrie UMCG

Netwerk Stemmings- en Angststoornissen

- ▶ Mw. dr. A.A. Bartels, psycholoog/senior-onderzoeker RGOc en Lentis
- ▶ Mw. drs. C.H.M. Bogers, ouderenpsychiater, Lentis
- ▶ Mw. dr. M. Boshuisen, ouderenpsychiater, Lentis
- ▶ Drs. V. van Bruggen, GZ psycholoog, Dimence
- ▶ Dr. P. Dingemans, klinisch psycholoog, Mediant
- ▶ B. Geerling, MANP, verpleegkundig specialist, Dimence
- ▶ Prof.dr. G. Glas, psychiater, Dimence
- ▶ Drs. H.J.R. Hoenders, psychiater, Lentis
- ▶ Mw. M. Hoen, vertegenwoordiger Cliëntenraad, Lentis
- ▶ Prof.dr. P. de Jonge, psycholoog, UMCG, UCP, ICPE
- ▶ Dr. L.J. Kalverdijk, kinderpsychiater, Accare
- ▶ Drs. J.R. Kamphuis, psychiater, Lentis/PsyQ
- ▶ Mw. dr. J. Karsten, psycholoog, GGZ Drenthe
- ▶ Dr. H. Mulder, ziekenhuisapotheker, Wilhelmina Ziekenhuis Assen
- ▶ Mw. dr. M. Nauta, gedragstherapeut/GZ psycholoog, Accare
- ▶ Drs. M.D. Oosterhoff, kinder- en jeugdpsychiater, Lentis
- ▶ Mw. dr. A.S. Oosterbaan, psychiater, Synaeda
- ▶ Mw. drs. T. Opdam, GZ psycholoog, Lentis/PsyQ
- ▶ Drs. R. Panjer, psycholoog, Mediant
- ▶ Mw. drs. P. Punwasi, psychiater, Lentis/PsyQ
- ▶ Dr. A. Risselada, ziekenhuisapotheker, Wilhelmina Ziekenhuis Assen
- ▶ Dr. H.G. Ruhé, psychiater, UMCG, UCP
- ▶ Prof.dr. R.A. Schoevers, psychiater, UMCG, UCP
- ▶ Mw. dr. M. Schuppert, kinder- en jeugdpsychiater, Accare
- ▶ Drs. F.P.J. van Soeren, psychiater, GGZ Drenthe
- ▶ Mw. drs. A. Stevens, psychiater, Dimence
- ▶ Dr. S. Sytema, socioloog/senior-onderzoeker RGOc

- ▶ Dr. L. Timmerman, psychiater, GGZ Drenthe
- ▶ Dr. S.O. de Vries, psychiater, GGZ Friesland
- ▶ Drs. J. Walraven, klinisch psycholoog, Dimence
- ▶ Dr. A. Wunderink, psychiater, GGZ Friesland

Netwerk E-Health

Vanuit het RGOc zullen onderstaande personen met name actief participeren in het ehealth research netwerk. Daarnaast kunnen diverse specialisten vanuit het UMCG en de RuG betrokken worden wanneer relevant.

- ▶ Dr. M. Dekker, psycholoog, senior onderzoeker, GGZ Friesland/Lentis
- ▶ Dhr. A. van Dijk, projectleider ehealth, Mediant
- ▶ Mw. drs. A. Dol, Hanzehogeschool, Instituut voor Communicatie, Media en IT
- ▶ Drs. R.S. Gerrits, projectmanager ehealth, Dimence
- ▶ Dhr. drs. Joann Hinrichs, programmaleider E-healthAccare
- ▶ Dhr. S. Holterman MSc, Zorg Innovatie Forum
- ▶ Mw. Dr.Ir. M. Hettinga, lector ICT Innovaties in de Zorg, Hogeschool Windesheim
- ▶ Mw. S. Jansen, Coördinator Zorginnovatie en digitalisering, Dimence
- ▶ Dr. J.A.J. van der Kriek, onderzoekscoördinator, RGOc
- ▶ Dhr. F.O. Kroese, projectmanager e-health, Lentis
- ▶ Mw. Drs. W. Meeuwissen-Dekker, projectmanager ehealth, GGZ Drenthe
- ▶ Mw. drs. M. van der Meer-Jansma, Hoofd Kwaliteit Innovatie Centrum, VNN
- ▶ Dhr. E. Poppen, adviseur Informatisering, GGZ Drenthe
- ▶ Mw. drs. A. Schilder, Hogeschooldocent en afstudeercoördinator Toegepaste Psychologie, Hanzehogeschool
- ▶ Prof.dr. R.A. Schoevers, afdelingshoofd Universitair Centrum Psychiatrie, UMCG
- ▶ Mw. M. Schurer MSc, Hanzehogeschool, Lectoraat New Business & ICT
- ▶ Dr. S. Sytema, principal investigator, RGOc
- ▶ Mw. P.M.C. Tamis, verpleegkundig specialist, GGZ Noord-Holland-Noord
- ▶ Drs. D.C. van der Veen, voorzitter eHealth projectgroep, UCP
- ▶ Drs. E. Veermans, technisch adviseur, RGOc

Redactieraad RGOc-reeks

- ▶ Mw. dr. A.A. Bartels
- ▶ Dr. R.H.S. van den Brink, voorzitter
- ▶ Mw. M. Messchendorp, secretaris
- ▶ Dr. S. Sytema

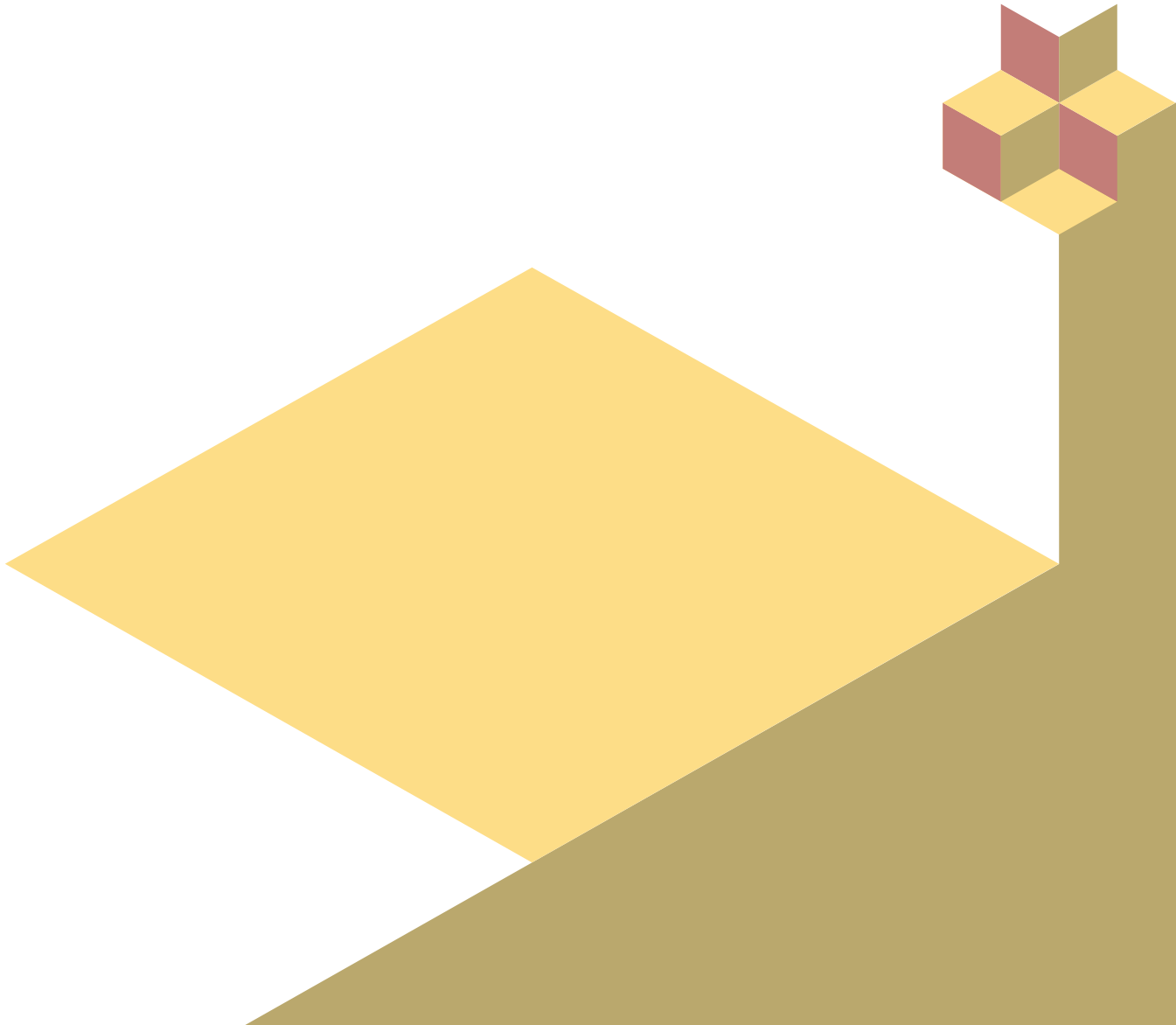
Wetenschappelijk platform

In het jaar 2013 omvatte het wetenschappelijk platform van het RGOc 130 personen, bestaande uit senior-onderzoekers, behandelaar/(senior-)onderzoekers en 27 promovendi, met een zeer gevarieerde disciplinaire achtergrond.

Al met al bedraagt de personele inzet voor het RGOc-onderzoek circa 26 fte, zoals vermeld in dit jaarverslag, waaronder psychiaters, psychologen, sociologen, verpleegkundigen, researchassistenten en ICT-ontwikkelaars.

Financiën

- 42 De financiering van het wetenschappelijk onderzoek van het RGOc rust op de jaarlijkse bijdragen van de participerende instellingen, ca. € 630 K. Het budget van RGOc Research behelst de structurele bekostiging van de kernformatie. Deze personele formatie is in meer of mindere mate actief betrokken bij de verschillende onderzoeksprojecten door begeleiding, methodologische ondersteuning, bij analyse en schrijven van rapporten en artikelen. Elk onderzoek heeft vaak een eigen (aanvullende) financiering die bestaat uit een mix van 1e (UMCG), 2e (ZonMw, NWO), 3e (overheid, particuliere fondsen) en 4e (industrie) geldstroom. De omvang van deze extra financiële middelen bedroegen in het verslagjaar naar schatting € 900 K (los van de financiering door de ggz-instelling zelf). De verantwoordelijkheid hiervoor berust bij de betrokken projectleider (senior-onderzoeker, leerstoelhouder, afdelingshoofd en/of programmaleider RGOc).

Promovendi RGOc ultimo 2012 (27)

Mensen die in 2013 gepromoveerd zijn, zijn niet meer in onderstaand overzicht opgenomen.

44

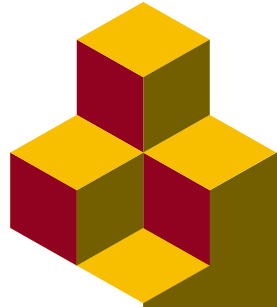
Naam Promovendi	Instelling	Discipline	Positie	Promotor(en)
Apeldoorn, Sanne	UMCG	Psychiater i.o.	Behandelaar/ onderzoeker	prof.dr. R.A. Schoevers; copromotor: dr. R. Bruggeman
Bais, Leonie	Lentis	Psycholoog	Onderzoeker	prof.dr. A. Aleman; copromotor: dr. H. Knegtering
Boer, Marrit de	UMCG	Psychiater i.o.	Behandelaar	prof.dr. D. Wiersma, prof.dr. R.A. Schoevers, copromotor: dr. H. Knegtering
Boerhout, Cees	Lentis	Vak- therapeut	Behandelaar	prof.dr. H.W. Hoek, prof.dr. D. Wiersma; copromotor: dr. J.T. van Busschbach
Dlabac-de Lange, Jozarni	UMCG	Psychiater i.o.	Behandelaar	prof.dr. A. Aleman; copromotor: dr. H. Knegtering
Donkersgoed, Rozanne van	GGZ Friesland	Psycholoog	Behandelaar/ onderzoeker	prof.dr. A. Aleman, copromotoren: dr. G.M.H. Pijnenborg, dr. A. Wunderink
Drost, Louisa	GGZ Drenthe	Psycholoog	Beleidsmedewerker	prof.dr. G. Schippers; copromotoren: dr. S. Sytema, prof.dr. P. Cuijpers
Emerencia, Ando	Rijksuniversiteit Groningen	Computing scientist	AIO	prof.dr. N. Petkov, prof.dr. M. Aiello, prof.dr. D. Wiersma
Ende, Peter van der	Universiteit van Tilburg	Psycholoog	Onderzoeker	prof.dr. J. van Weeghel; copromotoren: dr. J.T. van Busschbach, dr. E.L. Korevaar
Es, Frank van	UMCG	Psychiater	Behandelaar/ onderzoeker	prof.dr. R.A. Schoevers; copromotor: dr. R. Bruggeman
Geugies, Hanneke	UMCG	Psycholoog	Onderzoeker	prof.dr. R.A. Schoevers; copromotor dr. H.G. Ruhé
Islam, Atiqul	UMCG	Bio- statisticus	AIO	prof.dr. E. van den Heuvel; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. B.A. Alizadeh
Jong, Steven de	GGZ Drenthe	Psycholoog	AIO	prof.dr. A. Aleman, prof.dr. M. van der Gaag; copromotor: dr. G.M.H. Pijnenborg
Kranenburg, Griekie van	GGZ Drenthe	Psycholoog	Behandelcoör- dinator/onderzoeker	prof.dr. D. Wiersma; prof.dr. N. Mulder; copromotor: dr. R.H.S. van den Brink
Kriekie, Lian van der	UMCG	Psycholoog	AIO	prof.dr. Peter de Jonge, prof.dr. N. Petkov, prof.dr. M. Aiello; copromotor: S. Sytema

Titel of onderwerp proefschrift	(Geplande) promotiedatum
Rol van ethniciteit bij het beloop van psychosen	2017
Treatment of schizophrenia with repetitive transcranial magnetic stimulation	2014
Antipsychotica en seksuele functiestoornissen	2014
Psychomotorische therapie en agressieregulatie bij eetstoornissen	2016
Repetitive Transcranial Magnetic Stimulation (rTMS) for negative symptoms of schizophrenia	2014
Metacognitie bij mensen met schizofrenie	2016
Preventieve online ondersteuning voor KOPP jongeren	2014
Computing a second opinion. Automated reasoning and statistical inference applied to medical data	2014
Ouderschap met succes en tevredenheid	2014
Cognitie, outcome en schizofrenie	2014
Impaired REinforcement Learning and insufficient Antidepressant Treatment Effects in Treatment Resistant Depression (RELATE-TRD): A multimodality neuroimaging study	2016
Model-based clustering and genetic association of cognition in schizophrenia	2016
Metacognitieve vaardigheden bij psychotische stoornissen	2016
Effects of compulsory treatment for homeless subjects who are suffering from both addiction and mental health problems	2014
Wetenschappelijk onderzoek naar de inzet van webtechnologie in zelfmanagement bij mensen met psychotische stoornissen	2014

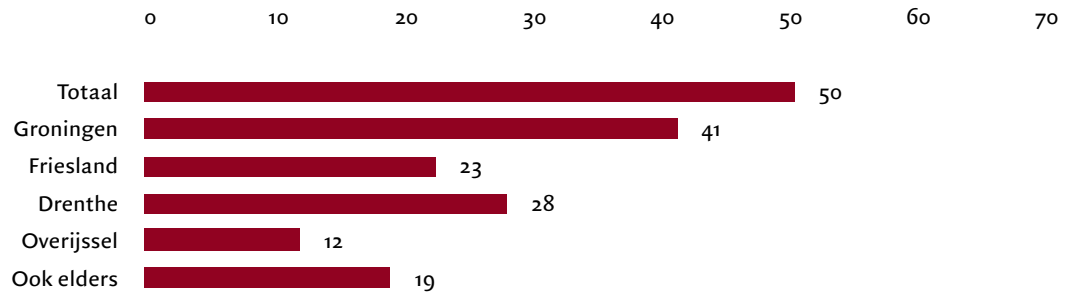
Naam Promovendi	Instelling	Discipline	Positie	Promotor(en)
Looijmans, Anne	UMCG	Psycholoog	AIO	prof.dr. R.P. Stolk, prof.dr. R.A. Schoevers; copromotor: dr.F. Jörg
Malda, Aaltsje	GGZ Friesland	GZ psycholoog	Behandelaar/ onderzoeker	prof.dr. A. Aleman, copromotoren: dr. N. Boonstra, dr. G.M.H. Pijnenborg
Renard, Selwyn	RUG	Psycholoog	Promovendus	prof.dr. A. Aleman, copromotor: dr. G.M.H. Pijnenborg
Sanches, Sarita	Altrecht GGZ	Psycholoog	AIO	prof.dr. J. van Weeghel; copromotoren: dr. J.T. van Busschbach, dr. W. Swildens
Scheffers, Mia	Hogeschool Windesheim Zwolle	Bewegings- wetenschap- per	Docent PMT	prof.dr. D. Wiersma; copromotor: dr. R. Bosscher, dr. J.T. van Busschbach
Scholte-Stalenhoef, Anne Neeltje	UMCG	Psychiater	Psychiater	prof.dr. D. Wiersma, prof.dr. R.A. Schoevers; copromotor: dr. R. Bruggeman
Stiekema, Annemarie	Lentis	Psycholoog	AIO	prof.dr. R.A. Schoevers, prof.dr. A. Aleman; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. L. van der Meer
Tasma, Magda	Lentis	Psycholoog	Onderzoeker	dr. H. Knegtering, dr. S. Castelein, dr. M. Swart
Troquete, Nadine	UMCG	Psycholoog	AIO	prof.dr. D. Wiersma, prof.dr.R.A.Schoevers; copromotor: dr. R.H.S. van den Brink
Velde, Jorien van der	UMCG	Psycholoog	AIO	prof.dr. A. Aleman, prof.dr. D. Wiersma; copromotoren: dr. R. Bruggeman
Vogel, Sjoerd	Lentis	Klinisch epi- demioloog	Verpleegkundige, promovendus	prof.dr. M. van der Gaag; copromotoren: dr S. Castelein, dr. M. Swart, dr. H. Knegering
Vos, Annerieke de	GGZ Drenthe	Psycholoog	Behandelaar/ onderzoeker	prof.dr. A. Aleman; copromotoren: dr. G.M.H. Pijnenborg, dr. L. van der Meer
Vries, Bertine de	RGOc	Psycholoog	AIO	prof.dr. A. Aleman; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. J.T. van Busschbach, dr. G.M.H. Pijnenborg

Titel of onderwerp proefschrift	(Geplande) promotiedatum
Lifestyle interventions in psychiatry	2017
Behavioral activation for Negative symptoms (BANS-NL)	2018
Psychotic disorders and dissociation	2016
Kosteneffectiviteit van de Individuele Rehabilitatiebenadering	2018
Het meten van lichaamsbeleving	2014
Coping en schizofrenie	2014
The effect of lifestyle interventions, compensation of cognitive impairments and increasing activities of daily living on recovery, empowerment and quality of life in chronic psychiatric patients	2015
Treatment-E-Assist (TREAT): Assisting professionals in treating schizophrenia patients by combining Routine Outcome Monitoring and the newest treatment guidelines	2018
START-ing risk assessment and shared care planning in out-patient forensic psychiatry. Results from a cluster randomized controlled trial	2014
Emotion regulation in schizophrenia	2014
HospitalitY Project: Lotgenotencontact en vaardigheidstraining 'on the spot' voor mensen met schizofrenie	2017
Neurocognitie en beperkt ziekte inzicht bij mensen met schizofrenie	2015
Beat Victimisation: Psychomotor assertiveness training with elements of kickboxing for people with psychotic disorders	2018

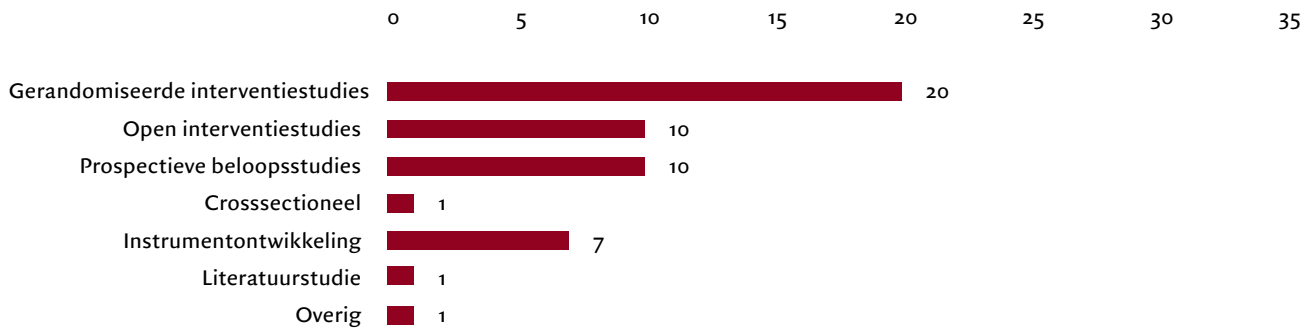
Onderzoek Stand van zaken van het klinisch epidemiologisch onderzoek in de noordelijke ggz

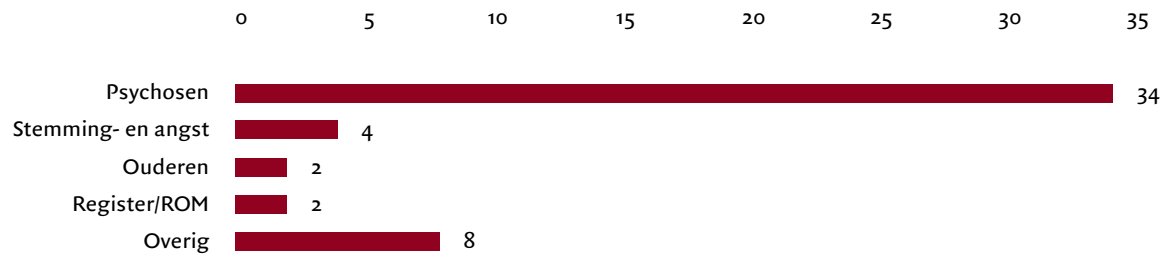
Aantal onderzoeken, naar locatie

Aantal onderzoeken, naar type

Aantal onderzoeken, naar onderzoekslijn

Programma en werkwijze

Het RGOc brengt onderzoekers samen die op het terrein van ggz-onderzoek werkzaam zijn. Het gaat vooral om onderzoek en evaluatie in de vorm van goed omschreven wetenschappelijke projecten met duidelijke doelstelling, omschreven personele inzet, duur en kosten; bij voorkeur door middel van gecontroleerd onderzoek en leidend tot publicaties in (inter)nationale tijdschriften voor verdere verspreiding en implementatie.

Allereerst vormen beloopstudies een belangrijk onderzoeksdomein. Prioriteit heeft daarnaast het onderzoek naar doelmatigheid en effectiviteit van specifieke interventies, inclusief de evaluatie van protocollen en richtlijnen. De doelgroepen worden gevormd door patiëntpopulaties binnen de drie klinische netwerken. Verdere integratie van de gegevens vanuit Routine Outcome Monitoring binnen het Datawarehouse maakt deze gegevens steeds toegankelijker voor klinisch onderzoek. Ook worden deze gegevens steeds beter aangewend om patiënten te benaderen die in aanmerking zouden kunnen komen voor onderzoek. Ook in 2013 is er in toenemende mate een beroep gedaan op het Psychiatrisch Casus Register Noord-Nederland, om gegevens van de zorgconsumptie toe te kunnen voegen aan klinische metingen. Zo kan bijvoorbeeld het beloop van patiënten met een psychose in de provincie Groningen in kaart gebracht worden. Ook koppelingen met niet-klinische cohorten behoort dit jaar tot de mogelijkheden.

Verder blijft er aandacht voor instrumentontwikkeling. Ook het ROM-traject zelf is onderwerp van studie; bijvoorbeeld onderzoek naar het inzetten van e-health modules, maar ook naar de doelmatigheid van ROM voor het verbeteren van de zorg.

In het overzicht vindt u alle onderzoek genoemd waarbij het RGOc betrokken is, met daarbij de onderzoekers en de eventuele publicaties (die achterin voluit vermeld staan). Voor een uitgebreidere beschrijving van de projecten verwijzen wij u graag naar de website, www.rgoc.nl.

In het verslagjaar was er sprake van 50 omschreven projecten die door het RGOc worden begeleid of ondersteund. Het overzicht toont 20 gerandomiseerde interventie studies, 10 open interventie studies. Het aantal prospectieve beloopstudies bedraagt 10. Er is één crosssectioneel onderzoek, één open studie en één literatuurstudie. Ten slotte zijn er zeven studies die zich bezighouden met instrumentontwikkeling.

Voor het overzicht van de onderzoeksprojecten zie verder pagina 52.

Overzicht lopend onderzoek 2013

52

Ouderenpsychiatrie

Pilotonderzoek COP-interventie 55

ROM-GPS 55

Psychotische stoornissen:

Apathie 55

ASFQ-V 55

AVHRS-Q 55

BeST 56

BEVIC 56

Depressie en zingeving 56

ELIPS 56

FEDOZ 56

GROUP-study 57

Herstel en cognitief functioneren 57

I-CGT 57

LION 57

MICA 57

Natuurlijke medicatie schizofrenie 58

Osteoporose en antipsychotica 58

PAD 58

PHAMOUS 58

Pilot Functionele Remissie 58

PROGR-S 59

PSYCHE 59

QIDS-SR16 59

RAF 59

REFLEX 59

SCION 60

SDM bij psychosen 60

TRENSS 60

TRENSS2 60

Triadekaart:effecten 60

Tussen meten en doen 60

Verlies en zingeving bij psychosen 61

VICTROM 61

Virus, ontsteking en psychose 61

Vroegdetectie 61

WEGWEIS 62

Roqua

PCR-NN 62

RoQua/ROM 62

Stemmings- en angststoornissen

Hartcoherentie 621

MOPHAR 62

NESDA 62

SLEEPREG-BD 63

Overige

Begeleid ouderschap 63

Duurzaam Verblijf 63

E-KOPP project 63

KEA-IRB 63

KIM 64

Lichaamsbeleving en PMT 64

PMT en agressieregulatie 64

RACE 64

Op de pagina's hierna zijn voorstaande onderzoeksprojecten vermeld met een korte omschrijving, looptijd, de namen van de onderzoekers, samenwerking, financiering en eventuele publicaties. Een volledige beschrijving vindt u op onze website [http://www.rgoc.nl/#home/onderzoek/samenvattingen onderzoek](http://www.rgoc.nl/#home/onderzoek/samenvattingen%20onderzoek).

Lopende onderzoeksprojecten in 2013:

Ouderenpsychiatrie	
Pilotonderzoek COP-interventie	Pilotonderzoek Clientgerichte Ouderen Psychiatrie (COP) interventie in de ambulante ouderenpsychiatrie
Onderzoekers:	dr. R.H.S. van den Brink, drs. W. Batelaan
Samenwerking:	Dignis/Lentis en RGOc
Financiering:	Dignis/Lentis en RGOc
ROM-GPS	
	ROM-GPS: een wetenschappelijk ROM systeem voor ouderen met een affectieve stoornis
Onderzoekers:	prof. dr. R.C. Oude Voshaar, dr. R.H.S. van den Brink, dr. M. Zuidersma, drs. H. Venema, drs. R. Risselada
Samenwerking:	Netwerk Ouderenpsychiatrie
Financiering:	UCP/UMCG en RGOc
Psychotische stoornissen	
Apathie	
	De neurale basis van apathie bij mensen met een vatbaarheid voor psychose
Onderzoekers:	N. Klaasen MSc., dr. E.M. Opmeer, prof. dr. André Aleman
Financiering:	NWO VICI, ERC
ASFQ-V	
	Onderzoek naar de betrouwbaarheid en de validiteit van de Antipsychotics and Sexual Functioning Questionnaire (ASFQ)
Onderzoekers:	drs. M.K. de Boer (promovendus), dr. H. Knegtering, J. Bous, M. Rutgers, dr. R. Bruggeman
Financiering:	Budget afdeling psychosen (RAS studie), € 10.000,--
Publicaties:	Boer de MK, 2013
AVHRS-Q	
	Validiteit van zelfinvulversie van het Auditory Vocal Hallucination Rating Scale (AVHRS) interview, de AVHRS-Q
Onderzoekers:	dr. A.A. Bartels-Velthuis, drs. G. van de Willige
Locatie:	UCP Stemmenpoli en afdeling Psychosen

BeST	Behandeling van auditieve hallucinaties met rTMS
Onderzoekers:	drs. L. Bais, dr. A. Vercammen, prof. dr. A. Aleman, dr. H. Knegtering
Samenwerking:	Lentis Research
Financiering:	UMCG, € 80.000,--
BEVIC	Beat victimization! Psychomotorische weerbaarheidsstraining met kickbox-elementen voor mensen met een psychotische kwetsbaarheid
Onderzoekers:	dr. Marieke Pijnenborg, dr. Jooske van Busschbach, Ellen Horsseleberg MSc., dr. Cees Slooff, prof. dr. Andre Aleman, dr. Richard Bruggeman, dr. A.D. Stant, B. de Vries MSc, drs. M. Kleen, E. van der Helm, C. Waarheid, A. Meerdink
Samenwerking:	RUG, FAC GMW, klinische psychologie, NIC, GGZ Organisaties verbonden met RGOc
Financiering:	NWO, programma Geweld Tegen Psychiatrische Patientten, € 580.248,--
Depressie en zingeving	Depressie bij schizofrenie in relatie tot verlieservaring, zingeving en religie/spiritualiteit
Onderzoekers:	dr. H. Schaap-Jonker, dr. I.M. Lako, dr. J.K. Muthert, dr. C.J. Slooff, prof. dr. G. Glas
Samenwerking:	RGOc, Dimence
ELIPS	Effectiviteit van leefstijlinterventies in de psychiatrie
Onderzoekers:	dr. F.Jörg, dr. E.Corpeleijn, drs. A. Looijmans
Samenwerking:	Disciplinegroep Epidemiologie UMCG
Financiering:	ZoNMW en GGZ Friesland € 250.000,--
FEDOZ	Fact ErvaringsDeskundigen OnderZoek (FEDOZ). Een onderzoek naar ervaringen van ervaringsdeskundigen in FACT-teams
Onderzoekers:	drs. J. Cambier, dr. S. Castelein
Samenwerking:	Kenniscentrum Phrenos, FACT Nederland
Financiering:	Lentis

GROUP-study	Kwetsbaarheid en veerkracht bij eerste psychose (Geestkracht-programma)
Onderzoekers:	drs. J. van der Velde, drs. Md. A. Islam, dr. E. Liemburg, dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. B. Alizadeh, dr. H. Knegtering, prof. dr. E. van den Heuvel, prof. dr. A. Aleman, prof. dr. D. Wiersma, dr. R. Bruggeman
Samenwerking:	UMC Utrecht, AMC Amsterdam en Universiteit Maastricht met de daaraan verbonden ggz-instellingen
Financiering:	ZonMw, UMCG, GGZ-instellingen, farmaceutische industrieën, >€ 1.500.000,--
Publicaties:	Andreassen OA, 2013; Berg van den SM, 2013; Boyette LL, 2013; Cross-Disorder Group of the Psychiatric Genomics Consortium, 2013; Dekker N, 2013; Derks EM, 2013; Fett AK, 2013; Heering HD, 2013; Klaassen RM, 2013; Liemburg E, 2013; Meijer JH; Nierop van M, 2013; Scheltinga van AF, 2013; Schork AJ, 2013; Simons CJ; Terwisscha van Scheltinga AF, 2013; Verweij KH, 2013; Vinkers CH, 2013.
Herstel en cognitief functioneren	Voorspellen van functioneel en symptomatisch herstel op basis van cognitief functioneren
Onderzoekers:	drs. F.D. van Es, drs. E.J. Liemburg, dr. H.G.O.M. Smid, dr. R. Bruggeman
I-CGT	Pilot onderzoek I-CGT; een studie naar de resultaten van de I-CGT als individueel hulpmiddel bij cognitieve gedragstherapie
Onderzoekers:	drs. A. Niersman, werkgroep CGT, R. Delissen, dr. R. Bruggeman, drs. F. van Es, M. Rutgers.
Samenwerking:	UCP
Financiering:	Aanvraag Innovatiefonds zorgverzekeraars
LION	Leefstijlinterventies bij ambulante patiënten met een ernstige psychiatrische aandoening
Onderzoekers:	Dr. F. Jörg, dr. E.Corpeleijn, drs. A. Looijmans
Samenwerking:	UMCG disciplinegroep Epidemiologie
Financiering:	ZonMW € 50.000,-- en matching door deelnemende GGZ-instellingen € 250.000,--
Publicaties:	Jörg F, 2013
MICA	Stigma binnen de muren: de MICA studie
Onderzoekers:	Drs. L. James-Gras, dr. S. Castelein, dr. H. Knegtering
Samenwerking:	Lentis

Natuurlijke medicatie schizofrenie Review van de literatuur over de effectiviteit van natuurlijke geneesmiddelen bij schizofrenie en andere psychotische stoornissen.

Onderzoekers: drs. H.J.R. Hoenders, dr. A.A. Bartels-Velthuis, drs. N.K. Vollbeh, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering, prof. dr. J.T.V.M. de Jong

Samenwerking: UMCG/UCP, VUmc

Osteoporose en anti-psychotica Osteoporose gerelateerd aan het gebruik van antipsychotica

Onderzoekers: dr. A.A.M. Stellinga-Boelen, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering, drs. J. Arends, drs. H. Kamphuis

Samenwerking: UCP, Lentis, GGZ Drenthe

PAD Psychotische stoornissen en Dissociatie; de rol van Trauma

Onderzoekers: S.B. Renard, Msc, dr. G.H.M. Pijnenborg, prof. dr. A. Aleman, dr. R.J.C. Huntjens, dr. P.H. Lysaker

Samenwerking: Rijksuniversiteit Groningen, GGZ Drenthe, GGZ Friesland, Universitair Centrum Psychiatrie UMCG

Financiering: Rijksuniversiteit Groningen

PHAMOUS PHAMOUS Pharmacotherapy Monitoring and Outcome Study

Onderzoekers: dr. R. Bruggeman, dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. E. Visser, dr. S. Sytema, drs. J. Arends, dr. M. Pijnenborg, dr. A. Wunderink, dr. F. Jörg, prof. dr. K. Taxis, prof. dr. J.R.B.J. Brouwers

Samenwerking: RGOc en de participerende GGZ-instellingen

Financiering: RGOc en de participerende GGZ-instellingen

Publicaties: zie de website: <http://www.phamous.nl>

Pilot Functionele Remissie Functionele Remissie: de ontwikkeling van een ROM-instrument om functionele remissie bij EPA-patiënten te meten

Onderzoekers: prof. dr. D. Wiersma en dr. E. Visser

Samenwerking: Nationale Remissie Werkgroep NVvP, Altrecht, BAVO-Europoort, Dijk en Duin, GGZ Drenthe, GGZ Friesland, GGZ Noord-Holland-Noord, Lentis, Mondriaan, Universitair Centrum Psychiatrie (UMCG)

PROGR-S	Psychose Recente Ontwikkeling GRoningen Survey
Onderzoekers:	dr. E.J. Liemburg, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering, dr. S. Castelein
Samenwerking:	Lentis
Publicaties:	Liemburg EJ, 2013
PSYCHE	Psychotische ervaringen bij adolescenten
Onderzoekers:	dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. R. Bruggeman, drs. G. van de Willige, dr. J.A. Jenner, prof. dr. J. van Os
Samenwerking:	Maastricht University (Jim van Os)
Financiering:	Stichting tot Steun VCVGZ, RGOc, Maastricht University, Bensdorp Fund, in totaal € 54.875,--
QIDS-SR16	Psychometrische eigenschappen van de zefinvulversie van de Quick Inventory of Depressive Symptoms (QIDS-SR16) bij patiënten met schizofrenie
Onderzoekers:	dr. I.M. Lako, dr. J.T.W. Wigman, dr. R.M. Klaassen, dr. C.J. Slooff, prof. dr. K. Taxis, dr. A.A. Bartels-Velthuis, GROUP investigators
Samenwerking:	AMC Amsterdam, UMC Utrecht, Universiteit Maastricht
RAF	Onderzoek naar verschillen tussen aripiprazol en risperidon in hun effect op negatieve symptomen en activiteit van de prefrontale cortex
Onderzoekers:	dr. E.J. Liemburg, drs. M.K. de Boer, J. Bous, prof. dr. A. Aleman, dr. H. Knegtering
Samenwerking:	Neuro Imaging Centrum
REFLEX	Een cognitief-therapeutische interventie voor het verbeteren van ziekte-inzicht bij schizofrenie
Onderzoekers:	dr. M. Pijnenborg, (NIC/UMCG), dr. R. Knegtering (Lentis), dr. C. Slooff (GGZ Drenthe), dr. L. Wunderink (GGZ Friesland), dr. M. Vollema (Meerkanten), dr. R. Bruggeman (UCP), prof. dr. C. Bockting (RUG), prof. dr. M. van der Gaag (VU Amsterdam), prof. dr. A. Aleman (NIC/UMCG)
Financiering:	European Science Foundation € 250.000,--
Publicaties:	Kok GD, 2013; Pijnenborg GH, 2013a, b, c

SCION	Kosten-effectiviteit van het IPS-model voor mensen met ernstige psychische stoornissen: een gerandomiseerd gecontroleerd onderzoek
Onderzoekers:	dr. H. Kroon, dr. H. Michon, drs. M van Vugt, dr. J. van Weeghel (Ti); dr. D. Wiersma, dr. J.T. van Busschbach (RGOc), drs. L.C. Aerts (RGOc), dr. A.D. Stant (UMCG)
Samenwerking:	Trimbos-instituut , Dartmouth Psychiatric Research Center, afd. Epidemiologie van het UMCG.
Financiering:	UWV, Intern Fonds Doelmatigheid UMCG, Trimbos-instituut, RGOc, ZonMw € 417.000,--
SDM bij psychosen	Bevorderen van shared decision making (SDM) rondom behandelplanning bij mensen met psychosen
Onderzoekers:	dr. S. Sytema, drs. A.C. Emerencia, dr. L. Wunderink, prof. dr. P. de Jonge
TRENSS	Interventies bij negatieve symptomen en cognitieve stoornissen
Onderzoekers:	dr. H. Knegtering, drs. J.J.L.A.S.N. Dlabac-de Lange, drs. L. Bais, dr. E.J. Liemburg, prof. dr. A. Aleman
Samenwerking:	Nauwe samenwerking vindt plaats met Lentis Research. Het vervolgonderzoek De Apathiestudie/TRENSS ₂ is gestart en vindt plaats met partners uit de regio.
Financiering:	Stichting Roos en Astra Zeneca, € 120.000,--
TRENSS₂	Neurostimulatie als mogelijke behandeling van apathie bij mensen met een vatbaarheid voor psychose
Onderzoekers:	drs. C. Kos, prof. dr. A. Aleman
Financiering:	NWO (VICI)
Triadekaart:effecten	De Triadekaart verder onderzocht: een onderzoek naar de effecten op samenwerking en kwaliteit van zorg
Onderzoekers:	dr. J.T. van Busschbach en M. Bak
Samenwerking:	Lentis, SBWU, Molemann Tielens, Emergis, Mensana, GGZ Friesland
Financiering:	Ypsilon mbv gift van derden € 92.751,--
Tussen meten en doen	Tussen meten en doen: onderzoek naar het gebruik van ROM/PHAMOUS-gegevens en evidence-based interventies in de behandelplannen binnen het zorgprogramma psychosen
Onderzoekers:	dr. M. Swart en dr. S. Castelein
Samenwerking:	UCP, Lentis
Financiering:	Lentis/Stichting Roos

Verlies en zingeving bij psychosen Verlieservaring, zingeving en religie/spiritualiteit bij mensen met schizofrenie of een andere psychotische stoornis

Onderzoekers: dr. H. Schaap-Jonker, dr. J.K. Muthert, dr. C.J. Slooff, prof. dr. G. Glas

VICTROM Rapportage van incidenten met geweld tegen cliënten met ernstige psychiatrische problematiek met hulp van routinematige uitkomstmonitoring; een prevalentie studie met aandacht voor de validiteit van de screening en klinische implicaties.

Onderzoekers: dr. J.T. van Busschbach, dr. S. Sytema

Samenwerking: RGOc, UMCG, GGZ Drenthe, Phrenos, Lentis, GGZ Friesland, Hanzehogeschool

Financiering: NWO € 80.000,--

Virus, ontsteking en psychose Virale en inflammatoire etiologie van psychose

Onderzoekers: drs. I. Jonker, drs. E van 't Hag, A. Jonkers, dr. J. Doorduyn, dr. H.C. Klein, dr. R. Bruggeman, prof. dr. R.A. Schoevers

Financiering: The Stanley Medical Research Institute (SMRI)

Vroegdetectie De opzet van Psychose Preventie teams in Noord Nederland

Onderzoekers: dr. M. Pijnenborg, dr. L. Wunderink en de werkgroep Vroegdetectie Psychosen Noord Nederland (prof. dr. A. Aleman, drs. J. Arends, I. Barends MBA, dr. A. Bartels, dr. N. Boonstra, dr. R. Bruggeman, dr. J. van Busschbach, dr. S. Castelein, dr. P. Dingemans, drs. F. van Es, prof. dr. M. van der Gaag, dr. C. de Heer, dr. F. Jörg, dr. H. Klein, dr. R. Knegtering, dr. L. van der Krieke, dr. E. Liemburg, drs. A. Malda, dr. L. van der Meer, dr. E. Mulder, dr. M. Nauta, drs. R. Nieboer, B. Nijboer, dr. D. Nieman, dr. E. Opmeer, drs. J. Quak, prof. dr. R. Schoevers, dr. M. Schuppert, dr. C. Slooff, drs. C. Smits, dr. D. Stant, dr. S. Sytema, drs. J. van der Velde, W. de Vogel MSc, drs. A. de Vos, drs. A. Wessels, prof. dr. D. Wiersma, dr. H. Wolters).

Samenwerking: RGOc-instellingen, Accare, Parnassia, Hanzehogeschool

Publicaties: Gaag van der M, 2013

WEGWEIS	WEGWEIS-wetenschappelijk onderzoek naar de inzet van webtechnologie bij de behandeling en rehabilitatie van mensen met schizofrenie en andere psychotische aandoeningen
Onderzoekers:	dr. J.A.J. van der Krieken, MA, dr. S. Sytema; A.C. Emerencia, MSc, prof. dr. P. de Jonge, prof. dr. M. Aiello, prof. dr. N. Petkov
Samenwerking:	UCP (UMCG), Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe
Financiering:	ZonMw € 460.000,-
Publicaties:	Emerencia A, 2013; Krieken van der L, 2013a, b.; Sytema S, 2013
Register/ROM	
PCR-NN	Het Psychiatrisch CasusRegister Noord-Nederland als GGZ-monitor
Onderzoekers:	dr. E. Visser, dr. S. Sytema
Financiering:	RGOc
Publicaties:	Drukker M, 2013; Termorshuizen F, 2013
RoQua/ROM	
RoQua/ROM	Routine Outcome and Quality Assessment
Onderzoekers:	dr. S. Sytema, drs. E. Veermans
Financiering:	participerende instellingen, € 470.000,-/jaar
Stemmings- en angststoornissen	
Hartcoherentie	
Hartcoherentie	Effectiviteit van hartcoherentietraining
Onderzoekers:	drs. B.M.A. Hartogs, drs. K. van der Ploeg, dr. E.H. Bos en dr. A.A. Bartels-Velthuis
Samenwerking:	UMCG
MOPHAR	
MOPHAR	Monitoring Outcomes of Psychiatric Pharmacotherapy in the Assen Region
Onderzoekers:	M. Simoons MSc en Noord Nederlands Netwerk Stemmings- en Angststoornissen
Samenwerking:	Noord Nederlands Netwerk Stemmings- en Angststoornissen
NESDA	
NESDA	Nederlandse Studie naar Depressie en Angst
Onderzoekers:	prof.dr. A. Aleman, dr. L. Boschloo, dr. F.J. Bosker, dr. K. Glashouwer, drs. N.A. Groenewold, dr. C.A. Hartman, prof.dr. P.J. de Jong, prof.dr. P. de Jonge, drs. K.H.B. van der Lingen, dr. I.M. Nolte, prof.dr. R.C. Oude Voshaar, dr. R.J. Renken, drs. M. Ruiten, prof.dr. R.A. Schoevers, prof. dr. H. Snieder, dr. M.J. van Tol, drs. L. van Tuijl, dr. K.J. Wardenaar, drs. W.H. Winthorst
Samenwerking:	Universitair Centrum Psychiatrie, RUG Klinische Psychologie, Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe
Publicaties:	Zie www.nesda.nl

SLEEPREG-BD De invloed van slaapverstoring tijdens de zwangerschap en rondom de bevalling op het functioneren in de periode na de bevalling bij vrouwen met een bipolaire stoornis en/of een postpartum psychose in de voorgeschiedenis

Onderzoekers: drs. A.W.M.M. Stevens, prof. dr. R.W. Kupka, prof. dr. A. Honig, dr. E.A.M. Knoppert-van der Klein, dr. P.J.J. Goossens, dr. A. Hoogendoorn

Publicaties: Dols A, 2013

Overig onderzoek

Begeleid ouderschap Gecontroleerd onderzoek naar begeleid ouderschap bij psychiatrische beperkingen

Onderzoekers: drs. P.C. van der Ende, prof. dr. J. van Weeghel (Tranzo), dr. J.T. van Busschbach, dr. E.L. Korevaar

Samenwerking: Lentis, PromensCare, RIBW- OostVeluwe, Stichting Anton Constandse, Pameijer, GGz-Friesland, GGz- Eindhoven, RIBW Midden Brabant, Altrecht, RGOc

Financiering: Hanzehogeschool en Fonds Psychische Gezondheid

Duurzaam Verblijf Behandel-effect Duurzaam Verblijf

Onderzoekers: drs. G. van Kranenburg, drs. W Diekman, prof. dr. D. Wiersma, prof. dr. C.L. Mulder, dr. R.H.S. van den Brink

Samenwerking: GGZ Drenthe, Verslavingszorg Noord Nederland, GGD Rotterdam-Rijnmond, GGD Amsterdam, RGOc

Financiering: Duurzaam Verblijf; GGZ Drenthe, Verslavingszorg Noord Nederland, GGD Rotterdam-Rijnmond, GGD Amsterdam

E-KOPP project Verdere ontwikkeling, opschaling en evaluatie van www.Survivalkid.nl, een website ter ondersteuning van jongeren met een gezinslid dat psychische problemen heeft (inclusief verslaving).

Onderzoekers: drs. L. Drost (promovendus), dr. S. Sytema

Samenwerking: RGOc, AIAR

Financiering: Stichting 'De Open Ankh', GGZ Drenthe, Indigo, Provincie Drenthe, fonds Nuts Ohra

KEA-IRB Maatschappelijke participatie mbv de IRB voor mensen met ernstige psychiatrische problematiek: een doelmatigheidsstudie

Onderzoekers: dr. W. Swildens, dr. J.T. van Busschbach, S. Sanches, MSc, prof. dr. J. van Weeghel

Samenwerking: Altrecht GGZ, Rintveld, Promenscare, Dijk & Duin, Altrecht GGZ

Financiering: ZonMw-Doelmatigheid € 439.830,--

KIM	Kijk op IRB modelgetrouwheid: Effectiever werken aan rehabilitatiedoelen: ontwikkeling en onderzoek naar het gebruik van een modelgetrouwheidsmeting
Onderzoekers:	dr. W. Swildens, dr. J.T. van Busschbach, dr. T. van Wel & F. Marquenie
Samenwerking:	Altrecht GGZ, RGOc, Kenniscentrum Phrenos, Boston Center for Psychiatric Rehabilitation, Lectoraat Rehabilitatie
Financiering:	ZonMw € 45.000,-
Lichaamsbeleving en PMT	Het meten van lichaamsbeleving
Onderzoekers:	drs. W.J. Scheffers, prof. dr. D. Wiersma, dr. J.T. van Busschbach
Financiering:	Windesheim
PMT en agressieregulatie	Psychomotorische therapie en agressieregulatie bij eetstoornissen: gerandomiseerd effectonderzoek en instrumentontwikkeling: de Methode voor Stamp-Stoot Stem (MSSS)
Onderzoekers:	drs. C. Boerhout, prof. dr. H.W. Hoek, prof. dr. D. Wiersma, dr. E. H. Bos, dr. J. T. van Busschbach, dr. M. Swart
Samenwerking:	Centrum Bewegingswetenschappen RU Groningen
Financiering:	Lentis; UMCG project PMT prof. dr. H.W. Hoek
Publicaties:	Boerhout C, 2013
RACE	Effecten van periodieke delictcrisicotaxatie en zorgevaluatie in de ambulante forensische psychiatrie (Risk Assessment and Care Evaluation)
Onderzoekers:	drs. N.A.C. Troquete, prof. dr. D. Wiersma, prof. dr. R.A. Schoevers, dr. R.H.S. van den Brink, dr. T.W.D.P. van Os, drs. H. Beintema, drs. T. Mulder
Samenwerking:	GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Lentis/Forint
Financiering:	ZonMW (Praktijkzorgproject, programma Geestkracht), GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Lentis/Forint, RGOc € 600.000,-
Publicaties:	Troquete NAC, 2013a, b

In 2013 afgerond onderzoek

64

Acronym	Onderzoekers	Publicaties (2013)
Ouderenpsychiatrie		
Onderzoek HoOp	mw. dr. J.T. van Busschbach*, dr. R.H.S. van den Brink, drs. W. Batelaan	Busschbach JT van & de HoOp werkgroep, 2013
Psychotische stoornissen		
Serious gaming	mw. drs. J.A.J. van der Krieke, mw. dr. N. Boonstra	Jong de S, 2013
Depressie en schizofrenie	mw. dr. I.M. Lako, prof.dr. K. Taxis, prof.dr. D. Wiersma, dr. C.J. Slooff, dr. R. Bruggeman, dr. R. Knegtering, dr. H. Burger	Lako IM, 2013 a, b. Lako IM, 2013 (proefschrift)
CAT	dr. R. Bruggeman, drs. P.J. Quee, drs. H. Schneider, prof. dr. D. Wiersma, mw. prof. dr. D. Velligan	Quee P, 2013 (proefschrift)
Cognitie bij schizofrenie	dr. R. Bruggeman, drs. P.J. Quee, prof. dr. A. Aleman, prof. dr. D. Wiersma	Quee P, 2013 (proefschrift)
Evaluatie implementatie MRS	dr. J. van Weeghel, dr. C.J. Slooff, drs. F. van der Kar, prof. dr. D. Wiersma	Castelein S, 2013
UTOPIA	mw. dr. C. de Heer-Wunderink, mw. dr. E. Visser, dr. S. Sytema, prof. dr. D. Wiersma	
IRB	mw. dr. W. Swildens (Altrecht), dr. H. Kroon en dr. H. Michon (Trimbos-instituut), mw. dr. J.T. van Busschbach (RGOc)	Michon H, 2013
DMS-project	mw. drs. I. Lako, dr. C.J. Slooff, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering, dr. S. Sytema, prof. dr. D. Wiersma, mw. prof.dr. K. Taxis	Lako IM, 2013 (proefschrift)
Overig onderzoek		
Integrale psychiatrie	dr. H.J.R. Hoenders*, mw dr. A.A. Bartels-Velthuis, mw. drs. K. van der Ploeg (junior onderzoeker), mw. drs. N.K. Vollbehrr (junior onderzoeker)	Sarris J, 2013; Hoenders, HJR, 2013
Klinische echtpaartherapie	dr. S. Sytema*, dr. H.J. Conradi, drs. A. Neeleman	

Een volledige beschrijving van deze onderzoeken vindt u op onze website: [http://www.rgoc.nl/#home/onderzoek/samenvattingen onderzoek](http://www.rgoc.nl/#home/onderzoek/samenvattingen%20onderzoek)

Onderstaande onderzoeken zijn niet meer afzonderlijk in het jaarverslag van 2013 vermeld, ze zijn opgenomen in andere onderzoeksomschrijvingen:

Acronym	Onderzoekers	Opgenomen in:
Seksuele functiestoornissen	G. Wolters, mw. M.H. Mulder-Paalman, dr. H. Knegtering	Tussen meten en doen
Cardiovasculair risicomanagement	G. Wolters, M. de Jonge, dr. H. Knegtering	Tussen meten en doen
Triadekaart bij Lentis	mw. dr. J.T. van Busschbach, mw. N. Bos, drs. H. Schneider, dr. L. van der Meer	Vervolgonderzoek Triadekaart

Internationale tijdschriften

- ▶ Andreassen OA, Djurovic S, Thompson WK, Schork AJ, Kendler KS, O'Donovan MC, Rujescu D, Werge T, Bunt van de M, Morris AP, McCarthy MI, International Consortium for Blood Pressure GWAS, Diabetes Genetics Replication and Meta-analysis Consortium, Psychiatric Genomics Consortium Schizophrenia Working Group, Roddey JC, McEvoy LK, Desikan RS, Dale AM. (2013). Improved detection of common variants associated with schizophrenia by leveraging pleiotropy with cardiovascular-disease risk factors. *American Journal of Human Genetics*, 92: 197-209.
- ▶ Beek van de MH, Krieke van der L, Schoevers RA. (2013). Online mental health platform for Moroccan-Dutch in the Netherlands. *Psychiatric Services*, 64: 1178.
- ▶ Berg van den SM, Paap MC, Derks EM, GROUP Investigators (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Using multidimensional modeling to combine self-report symptoms with clinical judgment of schizotypy. *Psychiatry Research*, 206: 75-80.
- ▶ Bildt de A, Oosterling IJ, Lang van ND, Kuijper S, Dekker V, Sytema S, Oerlemans AM, Steijn van DJ, Visser JC, Rommelse NN, Minderaa RB, Engeland van H, Gaag van der RJ, Buitelaar JK, Jonge de MV. (2013). How to use the ADI-R for classifying autism spectrum disorders? Psychometric properties of criteria from the literature in 1,204 Dutch children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43: 2280-2294.
- ▶ Boer de MK, Castelein S, Wiersma D, Schoevers RA, Knegtering H. (2014). A systematic review of instruments to measure sexual functioning in patients using antipsychotics. *Journal of Sex Research*, 51: 383-389.
- ▶ Boer de MK, Oolders JM, van den Heuvel ER, Wiersma D, Schoevers RA, Knegtering H. (2014). Efficacy of tadalafil on erectile dysfunction in male patients using antipsychotics: a double-blind, placebo-controlled, crossover pilot study. *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 34: 380-382.
- ▶ Boer de MK, Castelein S, Bous J, Heuvel van den ER, Wiersma D, Schoevers RA, Knegtering H. (2013). The Antipsychotics and Sexual Functioning Questionnaire (ASFQ): preliminary evidence for reliability and validity. *Schizophrenia Research*, 150: 410-415.
- ▶ Boerhout C, Busschbach van JT, Wiersma D, Hoek HW. (2013). Psychomotor therapy and aggression regulation in eating disorders. *Body, Movement and Dance in Psychotherapy*, 8: 241-253.
- ▶ Boyette LL, Korver-Nieberg N, Verweij K, Meijer C, Dingemans P, Cahn W, Haan de L, GROUP (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Associations between the Five-Factor Model personality traits and psychotic experiences in patients with psychotic disorders, their siblings and controls. *Psychiatry Research*, 210: 491-497.
- ▶ Cross-Disorder Group of the Psychiatric Genomics Consortium, Lee SH, Ripke S, Neale BM, Faraone SV, Purcell SM, Perlis RH, Mowry BJ, Thapar A, Goddard ME, Witte JS, Absher D, Agartz I, Akil H, Amin F, Andreassen OA, Anjorin A, Anney R, Anttila V, Arking DE, Asherson P, Azevedo MH, Backlund L, Badner JA, Bailey AJ, Banaschewski T, Barchas JD, Barnes MR, Barrett TB, Bass N, Battaglia A, Bauer M, Bayes M, Bellivier F, Bergen SE, Berrettini W, Betancur C, Bettecken T, Biederman J, Binder EB, Black DW, Blackwood DH, Bloss CS, Boehnke M, Boomsma DI, Breen G, Breuer R, Bruggeman R, Cormican P, Buccola NG, Buitelaar JK, Bunney WE, Buxbaum JD, Byerley WF, Byrne EM, Caesar S, Cahn W, Cantor RM, Casas M, Chakravarti A, Chambert K, Choudhury K, Cichon S, Cloninger CR, Collier DA, Cook EH, Coon H, Cormand B, Corvin A, Coryell WH, Craig DW,

- Craig IW, Crosbie J, Cuccaro ML, Curtis D, Czamara D, Datta S, Dawson G, Day R, Geus de EJ, Degenhardt F, Djurovic S, Donohoe GJ, Doyle AE, Duan J, Dudbridge F, Duketis E, Ebstein RP, Edenberg HJ, Elia J, Ennis S, Etain B, Fanous A, Farmer AE, Ferrier IN, Flickinger M, Fombonne E, Foroud T, Frank J, Franke B, Fraser C, Freedman R, Freimer NB, Freitag CM, Friedl M, Frisen L, Gallagher L, Gejman PV, Georgieva L, Gershon ES, Geschwind DH, Giegling I, Gill M, Gordon SD, Gordon-Smith K, Green EK, Greenwood TA, Grice DE, Gross M, Grozeva D, Guan W, Gurling H, Haan de L, Haines JL, Hakonarson H, Hallmayer J, Hamilton SP, Hamshere ML, Hansen TF, Hartmann AM, Hautzinger M, Heath AC, Henders AK, Herms S, Hickie IB, Hipolito M, Hoefels S, Holmans PA, Holsboer F, Hoogendijk WJ, Hottenga JJ, Hultman CM, Hus V, Ingason A, Ising M, Jamain S, Jones EG, Jones I, Jones L, Tzeng JY, Kahler AK, Kahn RS, Kandaswamy R, Keller MC, Kennedy JL, Kenny E, Kent L, Kim Y, Kirov GK, Klauck SM, Klei L, Knowles JA, Kohli MA, Koller DL, Konte B, Korszun A, Krabbendam L, Krasucki R, Kuntsi J, Kwan P, Landen M, Langstrom N, Lathrop M, Lawrence J, Lawson WB, Leboyer M, Ledbetter DH, Lee PH, Lencz T, Lesch KP, Levinson DF, Lewis CM, Li J, Lichtenstein P, Lieberman JA, Lin DY, Linszen DH, Liu C, Lohoff FW, Loo SK, Lord C, Lowe JK, Lucae S, MacIntyre DJ, Madden PA, Maestrini E, Magnusson PK, Mahon PB, Maier W, Malhotra AK, Mane SM, Martin CL, Martin NG, Mattheisen M, Matthews K, Mattingsdal M, McCarroll SA, McGhee KA, McGough JJ, McGrath PJ, McGuffin P, McLinn MG, McIntosh A, McKinney R, McLean AW, McMahon FJ, McMahon WM, McQuillin A, Medeiros H, Medland SE, Meier S, Melle I, Meng F, Meyer J, Middeldorp CM, Middleton L, Milanova V, Miranda A, Monaco AP, Montgomery GW, Moran JL, Moreno-De-Luca D, Morken G, Morris DW, Morrow EM, Moskvina V, Muglia P, Muhleisen TW, Muir WJ, Muller-Myhsok B, Murtha M, Myers RM, Myin-Germeyns I, Neale MC, Nelson SF, Nievergelt CM, Nikolov I, Nimgaonkar V, Nolen WA, Nothen MM, Nurnberger JI, Nwulia EA, Nyholt DR, O'Dushlaine C, Oades RD, Olincy A, Oliveira G, Olsen L, Ophoff RA, Osby U, Owen MJ, Palotie A, Parr JR, Paterson AD, Pato CN, Pato MT, Penninx BW, Pergadia ML, Pericak-Vance MA, Pickard BS, Pimm J, Piven J, Posthuma D, Potash JB, Poustka F, Propping P, Puri V, Quedsted DJ, Quinn EM, Ramos-Quiroga JA, Rasmussen HB, Raychaudhuri S, Rehnstrom K, Reif A, Ribases M, Rice JP, Rietschel M, Roeder K, Roeyers H, Rossin L, Rothenberger A, Rouleau G, Ruderfer D, Rujescu D, Sanders AR, Sanders SJ, Santangelo SL, Sergeant JA, Schachar R, Schalling M, Schatzberg AF, Scheftner WA, Schellenberg GD, Scherer SW, Schork NJ, Schulze TG, Schumacher J, Schwarz M, Scolnick E, Scott LJ, Shi J, Shilling PD, Shyn SI, Silverman JM, Slager SL, Smalley SL, Smit JH, Smith EN, Sonuga-Barke EJ, St.Clair D, State M, Steffens M, Steinhausen HC, Strauss JS, Strohmaier J, Stroup TS, Sutcliffe JS, Szatmari P, Szelinger S, Thirumalai S, Thompson RC, Todorov AA, Tozzi F, Treutlein J, Uhr M, Oord van den EJ, Grootheest van G, Os van J, Vicente AM, Vieland VJ, Vincent JB, Visscher PM, Walsh CA, Wassink TH, Watson SJ, Weissman MM, Werge T, Wienker TF, Wijsman EM, Willemsen G, Williams N, Willsey AJ, Witt SH, Xu W, Young AH, Yu TW, Zammit S, Zandi PP, Zhang P, Zitman FG, Zollner S, International Inflammatory Bowel Disease Genetics Consortium (IIBDGC), Devlin B, Kelsoe JR, Sklar P, Daly MJ, O'Donovan MC, Craddock N, Sullivan PF, Smoller JW, Kendler KS, Wray NR. (2013). Genetic relationship between five psychiatric disorders estimated from genome-wide SNPs. *Nature Genetics*, 45: 984-994.
- Curcic-Blake B, Liemburg E, Vercammen A, Swart M, Knegeter H, Bruggeman R, Aleman A. (2013). When Broca Goes Uninformed: Reduced Information Flow to Broca's Area in Schizophrenia Patients With Auditory Hallucinations. *Schizophrenia Bulletin*, 39: 1087-1095.

- ▶ Daggenvoorde TH, Goossens PJJ, Gamel C. (2013). Regained Control: A Phenomenological Study of the Use of a Relapse Prevention Plan by Patients With a Bipolar Disorder. *Perspectives in Psychiatric Care*, 49: 235-242.
- ▶ Dekker N, Swets M, GROUP Investigators (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Substance use in a large sample of patients with schizophrenia or related disorders and co-morbid obsessive-compulsive symptoms. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 47: 868-874.
- ▶ Derks EM, Ophoff RA, Genetic Risk and Outcome of Psychosis (GROUP) Investigators (Kahn, R.S., Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Replication and refinement of the role of rs548181 in schizophrenia: results from a family based study. *American Journal of Medical Genetics. Part B, Neuropsychiatric Genetics: The Official Publication of the International Society of Psychiatric Genetics*, 162: 75-77.
- ▶ Dols A, Sienaert P, Gerven van H, Schouws S, Stevens A, Kupka R, Stek ML. (2013). The prevalence and management of side effects of lithium and anticonvulsants as mood stabilizers in bipolar disorder from a clinical perspective: a review. *International Clinical Psychopharmacology*, 28: 287-296.
- ▶ Drukker M, Visser E, Sytema S, Os van J. (2013). Flexible Assertive Community Treatment, Severity of Symptoms and Psychiatric Health Service Use, a Real life Observational Study. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 9: 202-209.
- ▶ Emerencia A, Krieke van der L, Sytema S, Petkov N, Aiello M. (2013). Generating personalized advice for schizophrenia patients. *Artificial Intelligence in Medicine*, 58: 23-36.
- ▶ Fett AK, Maat A, GROUP Investigators (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Social cognitive impairments and psychotic symptoms: what is the nature of their association?. *Schizophrenia Bulletin*, 39: 77-85.
- ▶ Hartogs BM, Eikmans KM, Bartels-Velthuis AA. (2013). Melting down the Ice Queen: an integrative treatment of anorexia nervosa. *BMJ Case Reports*: 10.1136/bcr-2012-006604.
- ▶ Heering HD, Haren van NE, Derks EM, GROUP Investigators (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). A two-factor structure of first rank symptoms in patients with a psychotic disorder. *Schizophrenia Research*, 147: 269-274.
- ▶ Hoenders RH, Bos EH, Bartels-Velthuis AA, Vollbehre NK, Ploeg van der K, Jonge de P, Jong de JT. (2013). Pitfalls in the Assessment, Analysis, and Interpretation of Routine Outcome Monitoring (ROM) Data: Results from an Outpatient Clinic for Integrative Mental Health. *Administration and Policy in Mental Health*.
- ▶ Klaassen RM, Heins M, Luteijn LB, Gaag van der M, Beveren van NJ, GROUP Investigators (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Depressive symptoms are associated with (sub)clinical psychotic symptoms in patients with non-affective psychotic disorder, siblings and healthy controls. *Psychological Medicine*, 43: 747-756.
- ▶ Klerk de OL, Nolte IM, Bet PM, Bosker FJ, Snieder H, Boer den JA, Bruggeman R, Hoogendijk WJ, Penninx BW. (2013). ABCB1 gene variants influence tolerance to selective serotonin reuptake inhibitors in a large sample of Dutch cases with major depressive disorder. *Pharmacogenomics Journal, Pharmacogenomics J.:* 349-353.
- ▶ Knapp M, Patel A, Curran C, Latimer E, Catty J, Becker T, Drake RE, Fioritti A, Kilian R, Lauber C, Rössler W, Tomov T, Busschbach van J, Comas-Herrera A, White S, Wiersma D, Burns T. (2013). Supported employment: cost-effectiveness across six European sites. *World Psychiatry*, 12: 60-68.

- ▶ Kok GD, Bockting CL, Burger H, Hannig W, Pijnenborg GH, Cuijpers P, Hollon SD. (2013). Double trouble: does co-morbid chronic somatic illness increase risk for recurrence in depression? A systematic review. *PLoS One*, 8: e57510.
- ▶ Krieke van der L, Emerencia AC, Boonstra N, Wunderink L, Jonge de P, Sytma S. (2013). A web-based tool to support shared decision making for people with a psychotic disorder: randomized controlled trial and process evaluation. *Journal of Medical Internet Research*, 15: e216.
- ▶ Lako IM, Bruggeman R, Liemburg EJ, Heuvel van den ER, Knegtering H, Slooff CJ, Wiersma D, Taxis K. (2013). A brief version of the Subjects' Response to Antipsychotics questionnaire to evaluate treatment effects. *Schizophrenia Research*, 147: 175-180.
- ▶ Lako IM, Heuvel van den ER, Knegtering H, Bruggeman R, Taxis K. (2013). Estimating dopamine D(2) receptor occupancy for doses of 8 antipsychotics: a meta-analysis. *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 33: 675-681.
- ▶ Liemburg E, Castelein S, Stewart R, Gaag van der M, Aleman A, Knegtering H, Genetic Risk and Outcome of Psychosis (GROUP) Investigators (Kahn, R.S., Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Two subdomains of negative symptoms in psychotic disorders: established and confirmed in two large cohorts. *Journal of Psychiatric Research*, 47: 718-725.
- ▶ Marijnissen RM, Smits JE, Schoevers RA, Brink van den RH, Holeywijn S, Franke B, Graaf de J, Oude Voshaar RC. (2013). Association between metabolic syndrome and depressive symptom profiles--sex-specific?. *Journal of Affective Disorders*, 151: 1138-1142.
- ▶ Meer van der L, Groenewold NA, Pijnenborg M, Aleman A. (2013). Psychosis-proneness and neural correlates of self-inhibition in theory of mind. *PLoS One*, 8: e67774.
- ▶ Meer van der L, Vos de AE, Stiekema AP, Pijnenborg GH, Tol van MJ, Nolen WA, David AS, Aleman A. (2013). Insight in Schizophrenia: Involvement of Self-Reflection Networks?. *Schizophrenia Bulletin*, 39: 1288-1295.
- ▶ Meer van der L, Vos de AE, Stiekema AP, Pijnenborg GH, Tol van MJ, Nolen WA, David AS, Aleman A. (2013). Insight in schizophrenia: involvement of self-reflection networks?. *Schizophrenia Bulletin*, 39: 1288-1295.
- ▶ Meijer JH, Swets M, Keeman S, Nieman DH, Meijer CJ, GROUP Investigators (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). Is a schizo-obsessive subtype associated with cognitive impairment? Results from a large cross-sectional study in patients with psychosis and their unaffected relatives. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 201: 30-35.
- ▶ Nierop van M, Janssens M, Genetic Risk and Outcome in Psychosis (GROUP) Investigators (Bruggeman, R., Cahn W, Haan de L, Kahn RS, Meijer CJ, Myin-Germeys I, Os van J, Wiersma D). (2013). Evidence that transition from health to psychotic disorder can be traced to semi-ubiquitous environmental effects operating against background genetic risk. *PLoS One*, 8: e76690.
- ▶ Ormel J, Bastiaansen A, Riese H, Bos EH, Servaas M, Ellenbogen M, Rosmalen JG, Aleman A. (2013). The biological and psychological basis of neuroticism: current status and future directions. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 37: 59-72.
- ▶ Pijnenborg GH, Donkersgoed van RJ, David AS, Aleman A. (2013). Changes in insight during treatment for psychotic disorders: a meta-analysis. *Schizophrenia Research*, 144: 109-117.
- ▶ Pijnenborg GH, Spikman JM, Jeronimus BF, Aleman A. (2013). Insight in schizophrenia: associations with empathy. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 263: 299-307.
- ▶ Scheewe TW, Backx FJ, Takken T, Jorg F, Strater van AC, Kroes AG, Kahn RS, Cahn W. (2013). Exercise therapy improves mental and physical health in schizophrenia: a randomised controlled trial. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 127: 464-473.

- ▶ Scheltinga van AF, Bakker SC, Haren van NE, Derks EM, Buizer-Voskamp JE, Cahn W, Ripke S, Psychiatric Genome-Wide Association Study (GWAS) Consortium, Ophoff RA, Kahn RS. (2013). Schizophrenia genetic variants are not associated with intelligence. *Psychological Medicine*, 43: 2563-2570.
- ▶ Schork AJ, Thompson WK, Pham P, Torkamani A, Roddey JC, Sullivan PF, Kelsoe JR, O'Donovan MC, Furberg H, Tobacco and Genetics Consortium, Bipolar Disorder Psychiatric Genomics Consortium, Schizophrenia Psychiatric Genomics Consortium, Schork NJ, Andreassen OA, Dale AM. (2013). All SNPs are not created equal: genome-wide association studies reveal a consistent pattern of enrichment among functionally annotated SNPs. *PLoS Genetics*, 9: e1003449.
- ▶ Schreiter S, Pijnenborg GH, Rot aan het M. (2013). Empathy in adults with clinical or subclinical depressive symptoms. *Journal of Affective Disorders*, 150: 1-16.
- ▶ Servaas MN, Velde van der J, Costafreda SG, Horton P, Ormel J, Riese H, Aleman A. (2013). Neuroticism and the brain: a quantitative meta-analysis of neuroimaging studies investigating emotion processing. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 37: 1518-1529.
- ▶ Simons CJ, Winkel van R, GROUP (Kahn RS, Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeyns I). (2013). Intermediate phenotype analysis of patients, unaffected siblings, and healthy controls identifies VMAT2 as a candidate gene for psychotic disorder and neurocognition. *Schizophrenia Bulletin*, 39: 848-856.
- ▶ Smid HG, Bruggeman R, Martens S. (2013). Fragmented perception: slower space-based but faster object-based attention in recent-onset psychosis with and without Schizophrenia. *PLoS One*, 8: e59983.
- ▶ Smid HG, Martens S, Witte de MR, Bruggeman R. (2013). Inflexible minds: impaired attention switching in recent-onset schizophrenia. *PLoS One*, 8: e78062.
- ▶ Spikman JM, Boelen DH, Pijnenborg GH, Timmerman ME, Naalt van der J, Fasotti L. (2013). Who benefits from treatment for executive dysfunction after brain injury? Negative effects of emotion recognition deficits. *Neuropsychological Rehabilitation*, 23: 824-845.
- ▶ Swart M, Liemburg EJ, Kortekaas R, Wiersma D, Bruggeman R, Aleman A. (2013). Normal brain activation in schizophrenia patients during associative emotional learning. *Psychiatry Research*, 214: 269-276.
- ▶ Termorshuizen F, Wiersma AI, Smeets HM, Visser E, Drukker M, Nijman H, Sytema S. (2013). Cause-specific mortality among patients with psychosis: disentangling the effects of age and illness duration. *Psychosomatics*, 54: 536-545.
- ▶ Terwisscha van Scheltinga AF, Bakker SC, Haren van NE, Derks EM, Buizer-Voskamp JE, Boos HB, Cahn W, Hulshoff Pol HE, Ripke S, Ophoff RA, Kahn RS, Psychiatric Genome-wide Association Study Consortium. (2013). Genetic schizophrenia risk variants jointly modulate total brain and white matter volume. *Biological Psychiatry*, 73: 525-531.
- ▶ Troquete NA, Brink van den RH, Beintema H, Mulder T, Os van TW, Schoevers RA, Wiersma D. (2013). Risk assessment and shared care planning in out-patient forensic psychiatry: cluster randomised controlled trial. *British Journal of Psychiatry*, 202: 365-371.
- ▶ Troquete NA, Brink van den RH, Beintema H, Mulder T, Os van TW, Schoevers RA, Wiersma D. (2013). Little evidence for the use of structured risk assessment to reduce recidivism in forensic psychiatry. Authors' reply. *British Journal of Psychiatry*, 202: 468-469.
- ▶ Velde van der J, Servaas MN, Goerlich KS, Bruggeman R, Horton P, Costafreda SG, Aleman A. (2013). Neural correlates of alexithymia: a meta-analysis of emotion processing studies. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 37: 1774-1785.

- ▶ Verweij KH, Derks EM, Genetic Risk and Outcome in Psychosis (GROUP) Investigators (Kahn,R.S., Linszen DH, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Krabbendam L, Myin-Germeys I). (2013). The association between intelligence scores and family history of psychiatric disorder in schizophrenia patients, their siblings and healthy controls. *PLoS One*, 8: e77215.
- ▶ Vinkers CH, Gastel van WA, Schubart CD, Eijk van KR, Luykx JJ, Winkel van R, Joels M, Ophoff RA, Boks MP, Genetic Risk Outcome of Psychosis (GROUP) Investigators (Bruggeman,R., Cahn W, Haan de L, Kahn RS, Meijer CJ, Myin-Germeys I, Os van J, Wiersma D). (2013). The effect of childhood maltreatment and cannabis use on adult psychotic symptoms is modified by the COMT Val(1)(5)(8)Met polymorphism. *Schizophrenia Research*, 150: 303-311.
- ▶ Vliet van IM, Well van EP, Bruggeman R, Campo JA, Hijman R, Megen van HJ, Balkom van AJ, Rijen van PC. (2013). An evaluation of irreversible psychosurgical treatment of patients with obsessive-compulsive disorder in the Netherlands, 2001-2008. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 201: 226-228.
- ▶ Wunderink L, Nieboer RM, Wiersma D, Sytema S, Nienhuis FJ. (2013). Recovery in remitted first-episode psychosis at 7 years of follow-up of an early dose reduction/discontinuation or maintenance treatment strategy: long-term follow-up of a 2-year randomized clinical trial. *JAMA Psychiatry*, 70: 913-920.
- ▶ Jong de S, Kriek van der L, Malda A, Boonstra N. (2013). Serious gaming: een bestaande behandeling in een modern jasje. *Psychopraktijk*, 5: 34-37.
- ▶ Tak LM, Stevens AWMM. (2013). Een (hypo)manie tijdens de afbouw van venlafaxine bij twee patiënten met een bipolaire stoornis. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 55: 795-800.

Proefschriften

- ▶ Kortrijk H.E. (2013). Use of Routine Outcome Monitoring data for evaluating ACT. Rotterdam: Erasmus Universiteit, 17-1-2013.
- ▶ Liemburg E. (2013). Prefrontal networks in schizophrenia : insights from neuroimaging. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 6-2-2013.
- ▶ Lako IM. (2013). Depressive symptoms in patients with schizophrenia: count symptoms that count. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 22-3-2013.
- ▶ Quee P. (2013). Cognitive functioning in schizophrenia: structure and clinical correlates. Groningen: Rob Giel Onderzoekcentrum/ RUG, 16-1-2013. RGOc-reeks nummer 32.

(Hoofdstukken in) Engelstalige boeken

- ▶ Sytema S, Kriek van der L. (2013). Routine outcome monitoring: a tool to improve the quality of mental health care?. In: Thornicroft G, Ruggeri M, Goldberg D (eds). *Improving mental health care: the global challenge*. Oxford/West Sussex: Wiley-Blackwell, 246-261.

(Hoofdstukken in) Nederlandstalige boeken

Nederlandse tijdschriften

- ▶ Busschbach van JT. (2013). Trending Topic: Who is afraid of the clinical trial: vijf misverstanden over gecontroleerd onderzoek. *Tijdschrift voor Vaktherapie*, 4: 17-18.
- ▶ Castelein S, Knegtering H, Meijel van B, Gaag van der M. (2013). Dutch guideline on Schizophrenia 2012: basic care within the areas of psychosocial interventions and nursing care. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 55: 707-714.

- ▶ Busschbach van J, Rooijen van S, Weeghel van J. (2013). Psychiatrische rehabilitatie. Jaarboek 2013-2014. In: Anonymous Amsterdam: SWP/Kenniscentrum Phrenos, 224.

- ▶ Busschbach van JT. (2013). Bewegen en bewogen worden. Over interventies en onderzoek in de psychomotorische therapie. Lectorale rede bij de aanvaarding van het lectoraat Bewegen, Gezondheid en Welzijn aan de Christelijke Hogeschool Windesheim, 29 november 2013. Windesheimreeks Kennis en Onderzoek. Zwolle: Windesheim.
- ▶ Gaag van der M, Boonstra N, Klaassen R, Rietdijk J, Berg van den D, Nieman D. (2013). Ultrahoog risico (UHR) voor het ontwikkelen van een eerste psychotische episode. In: Veling W, Wal van der M, Jansen S, Weeghel van J, Linszen D (eds). *Handboek Vroege Psychose*. Amsterdam: SWP, 18-28.
- ▶ Goossens PJJ, Houtjes W. (2013). Verpleegproblemen bij patiënten met stemmingsstoornissen. In: Bours G, Eliens A, Goossens PJJ (eds). *Effectief verplegen 4*. Dwingeloo: Kavanah.
- ▶ Helmus K, Pijnenborg M, Slooff C, Weeghel van J. (2013). Antistigma-interventies. Tegengaan van het publieke stigma van mensen met psychische aandoeningen. In: Busschbach van JT, Rooijen van S, Weeghel van J (eds). *Psychiatrische rehabilitatie. Jaarboek 2013-2014*. Amsterdam: SWP/Kenniscentrum Phrenos, 112-123.
- ▶ Jörg F. (2013). Leefstijlinterventies bij mensen met ernstige psychische aandoeningen. In: Busschbach van J, Rooijen van S, Weeghel van J (eds). *Jaarboek Psychiatrische Rehabilitatie 2013-2014*. Amsterdam: SWP/Kenniscentrum Phrenos, 135-146.
- ▶ Knegtering R, Castelein S, Moolen van der AE. (2013). Sociale psychiatrie in Nederland anno 2013. In: Lohuis G, Beuker A (eds). *Zonder sociaal geen psychiatrie*. Amsterdam: SWP, 136-156.
- ▶ Krieke van der L, Boonstra N, Riper H. (2013). E-mental health voor mensen met ernstige psychiatrische aandoeningen. In: Busschbach van JT, Rooijen van S, Weeghel van J (eds). *Jaarboek Psychiatrische Rehabilitatie*. Amsterdam: SWP/Kenniscentrum Phrenos, 87-96.
- ▶ Michon H, Busschbach van J, Vugt van M, Stant D, Weeghel van J. (2013). De effectiviteit van individuele plaatsing en steun. Een studie naar de resultaten van vernieuwde arbeidsrehabilitatie in Nederland. In: Busschbach van JT, Rooijen van S, Weeghel van J (eds). *Psychiatrische rehabilitatie. Jaarboek 2013-2014*. Amsterdam: SWP/Kenniscentrum Phrenos, 175-185.
- ▶ Moolen van der AEGM, Knegtering H. (2013). Depot antipsychotica, een multidisciplinaire benadering. Assen: Van Gorcum.
- ▶ Moolen van der AEGM, Mulder PJ, Castelein S. (2013). Psycho-educatie bij depot antipsychotica. In: Moolen van der AEGM, Knegtering H (eds). *Depot antipsychotica. Een multidisciplinaire benadering*. Assen: Van Gorcum.
- ▶ Pijnenborg GHM, Gaag van der M, Aleman A. (2013). REFLEX: groepstraining ter verbetering van ziekte-inzicht bij psychose. In: Veling et al. *Handboek Vroege Psychose. Netwerk vroege psychose*. In: Veling W, Wal van der M, Jansen S, Weeghel van J, Linszen D (eds). *Handboek Vroege Psychose*. Amsterdam: SWP, 136-138.
- ▶ Pijnenborg M. (2013). Cognitieve revalidatie bij mensen met een psychotische stoornis. In: Busschbach van JT, Rooijen van S, Weeghel van J (eds). *Psychiatrische rehabilitatie. Jaarboek 2013-2014*. Amsterdam: SWP/Kenniscentrum Phrenos, 63-74.
- ▶ Sterk B, Gijsman H, Boonstra N, Linszen D. (2013). De duur van de onbehandelde psychose (DOP). In: Veling W, Wal van der M, Jansen S, Weeghel van J, Linszen D (eds). *Handboek Vroege Psychose*. Amsterdam: SWP, 34-44.
- ▶ Weisscher N, Geerling B, Stevens AWMM, Goossens PJJ. (2013). Bipolaire stoornissen en familie. In: Baars J, Meekeren van E (eds). *Een psychische stoornis heb je niet alleen*. Amsterdam: Boom, 307-322.

Abstracts

- ▶ Bais L, Vercammen A, Knegtering H, Bruggeman R, Aleman A. (2013). Long term effect of repetitive transcranial magnetic stimulation treatment for auditory verbal hallucinations. *Schizophrenia Bulletin*. 39S1: S321.
- ▶ Castelein S, Gras L, Slooff C, Swart M, Weeghel van J, Knegtering H. (2013). Differential stigmatizing attitudes of health care professional: something to worry about? A pilot study. *Schizophrenia Bulletin*. 39S1: S112.
- ▶ Dlabac-de Lange J, Bais L, Aleman A, Knegtering H. (2013). Efficacy of bilateral repetitive transcranial magnetic stimulation for negative symptoms of schizophrenia: preliminary results of a double-blind randomized controlled trial. *Schizophrenia Bulletin*. 39S1: S328.
- ▶ Frey BN, Ozerdem A, Geerling B, Akdeniz F, Stevens A, Sharma V, Marsh W, Rasgon N, Frye MA. (2013). A double challenge: pregnancy and post-partum in bipolar disorder. *Bipolar Disorders*, 15S1: 156.
- ▶ Geerling B, Stevens A, Goossens PJJ. (2013). CareIndicator, a self-management E-tool for early signaling and intervention in bipolar disorder. *Bipolar Disorders*, 15S1: 117-118.
- ▶ Geerling B, Stevens A, Krabbe H, Koelling P, Staal S. (2013). Is the medimate lithium minilab reliable in daily clinical practice and home use: a validation study. *Bipolar Disorders*, 15S1: 80.
- ▶ Geerling B, Stevens AWMM. (2013). Can an early intervention program for women with a psychiatric disorder and a child wish prevent relapse during pregnancy and postpartum?. *Archives of Women's Mental Health*, 16S1: 146.
- ▶ Gras LM, Weeghel van J, Slooff C, Swart M, Knegtering R, Castelein S. (2013). Stigmatising attitudes of mental health care professionals, forensic psychiatric professionals and general practitioners: a pilot study. *European Psychiatry*, 28S1: 1.
- ▶ Knegtering H, Dlabac-de Lange J, Bais L, Aleman A. (2013). A meta-analysis of prefrontal rTMS trials for negative symptoms in schizophrenia: what are the optimal treatment parameters?. *Schizophrenia Bulletin*. 39S1: S339.
- ▶ Kos C, Dlabac-de Lange J, Bais L, Meer van der L, Knegtering H, Aleman A. (2013). Performance on digit symbol coding tasks in schizophrenia patients with high and low apathy. *Schizophrenia Bulletin*. 39S1: S165.
- ▶ Liemburg E, Knegtering H, Renken R, Bais L, Dlabac-de Lange J, Osch van M, Aleman A. (2013). Decreased fronto-parietal activation related to apathy in patients with schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin*. 39S1: S161-S162.
- ▶ Stevens AWMM, Doesum van K, Geerling B. (2013). Integrated care for woman (pregnant and post partum) with a psychiatric disorder and their infants. *Archives of Women's Mental Health*, 16S1: 1-146.
- ▶ Tol van MJ, Meer van der L, Bruggeman R, Modinos G, Knegtering H, Aleman A. (2013). Voxel-based grey and white matter morphometry correlates of auditory verbal hallucinations in schizophrenia: relevance of posterior parietal areas. *Schizophrenia Bulletin*. 39S1: S198.
- ▶ Weisscher N, Riemann G, Goossens PJJ, Hol M, Draijer N, Kupka RW. (2013). The addition of steps in the treatment of patients with bipolar disorder and comorbid borderline personality features: a randomized controlled trial. *Bipolar Disorders*, 15S1: 102.

Verschenen in de RGOc-reeks

74

1 Hoe tevreden zijn huisartsen met de GGZ

Een enquête naar de samenwerking met de MFE in Zuidoost-Drenthe

J.T. van Busschbach, E. Visser, P. Bastiaansen, S. Sytema
2001, ISBN-10 90-367-1460-5

2 Groningse Vragenlijst over Sociaal Gedrag

Zelfbeoordelingsvragenlijsten voor het vaststellen van problemen in het interpersoonlijke functioneren (handleiding)

A. de Jong en P.M. van der Lubbe
2001, ISBN-10 90-367-1463-X

3 Last van stemmen

Een gecontroleerde (kosten)effectiviteitsstudie naar een op Hallucinaties gerichte Integratieve Therapie (HIT) bij patiënten met schizofrenie of verwante psychose

Dr. Durk Wiersma, Dr. Jack A. Jenner, Drs. Fokko J. Nienhuis, Drs. Dennis Stant, Drs. Gerard van de Willige
2001, ISBN-10 90-367-1555-5

4 Blijvende stemmen de baas

Multi Family Treatment (MFT), een geïntegreerde vorm van nabehandeling voor patiënten met persisterende auditieve hallucinaties en sociale beperkingen

Drs. Gerard van de Willige, Prof. dr. Durk Wiersma, Dr. Jack A. Jenner
2003, ISBN-10 90-367-1784-1

5 Evidentie voor de Geestelijke Gezondheidszorg

De klinische epidemiologie van psychiatrische stoornissen (oratie)

Durk Wiersma
2004, ISBN-10 90-367-1967-4

6 ADHD en ASS bij volwassenen

Onderzoek naar diagnostiek van ADHD en ASS bij normaal begaafde volwassenen, alsmede naar de functionele beperkingen en zorgbehoeften

Drs. A.M.D.N. van Lammeren, Dr. C.E.J. Ketelaars, Drs. E.H. Horwitz, Prof. dr. D. Wiersma
2004, ISBN-10 90-367-2112-1

7 Zorg voor mensen met langdurige psychiatrische problematiek

Onderzoek in een regio met een geïntegreerd GGz-aanbod
J.T. van Busschbach, E. Visser, S. Sytema, P. Bastiaansen
2004, ISBN-10 90-367-1968-2

8 Cognitieve Zelftherapie voor patiënten met chronisch-recidiverende depressie of (gegeneraliseerde) angststoornis

Drs. Peter C.A.M. den Boer, Prof. dr. Durk Wiersma, Drs. Inge A.M. ten Vaarwerk, Drs. A. Dennis Stant, Prof. dr. Robert J. van den Bosch
2005, ISBN-10 90-367-2303-5

9 Blijvend aan het werk

Onderzoek naar het lange termijnresultaat van arbeidsrehabilitatie bij DAAT-Drenthe
Jooske T. van Busschbach, Ellen Visser, Sjoerd Sytema, Durk Wiersma
2006, ISBN-10 90-367-2565-8

10 Begeleide lotgenotengroepen voor mensen met een psychose

Een gecontroleerde effectiviteitsstudie
Drs. Stynke Castelein, Dr. Richard Bruggeman, Dr. Jooske T. van Busschbach, Prof. dr. Durk Wiersma
2006, ISBN-13 978-90-367-2431-9

11 Draaiboek voor het begeleiden van een lotgenotengroep voor mensen met een psychose

Stynke Castelein, Pieter Jan Mulder, Richard Bruggeman
2012 (2e druk), ISBN 978-90-367-5921-2

12 Cognitive self-therapy. A contribution to long-term treatment of depression and anxiety (proefschrift)

Peter C.A.M. den Boer
2006, ISBN-10 90-367-2714-6

13 Antipsychotic Treatment Strategies and Early Course of First Episode Psychosis (proefschrift)

Lex Wunderink
2006, ISBN-10 90-367-2812-6

14 De GGz aan huis bij de huisarts

Een beschrijvend onderzoek naar de inzet van sociaal psychiatrisch verpleegkundigen in huisartspraktijken rondom Emmen en Stadskanaal
K.J.K. Wolters, J.T. van Busschbach, E.G. Soldaat, J.C.A. de Bruijn.
2006, ISBN-10 90-367-1966-6

15 Economic evaluation in mental healthcare (proefschrift)

Assessing the cost-effectiveness of interventions for patients with major depressive disorder or schizophrenia in the context of the Dutch healthcare system
Dennis Stant
2007, ISBN 978-90-36729-59-8

16 UTOPIA. Uit en Thuis: Onderzoek naar de Participerende Instellingen van de RIBW Alliantie

C. de Heer-Wunderink, A.D. Caro-Nienhuis, S. Sytema, D. Wiersma
2007, ISBN 978-90-367-3106-5

« Onderweg

Even blijven staan, kijken en dan zien
Gedichten en observaties van Rob Giel gedurende zijn dienstreizen, met name voor de WHO

Rob Giel
Bijzondere uitgave in de RGOc-reeks, 2007, ISBN 978-90-367-3210-9
[Alleen verkrijgbaar via de boekhandel]

17 Bereaved by Suicide (proefschrift)

Family-based cognitive-behavior therapy to prevent adverse health consequences among first-degree relatives and spouses
Marieke de Groot
2008, ISBN 978-90-367-3368-7

18 Guided peer support groups for psychosis. A randomized controlled trial (proefschrift)

Stynke Castelein
2009, ISBN 978-90-367-3689-3

19 Nait soez'n, moar deurbroez'n met elkaar: de psychiatrische woonzorg is nog lang niet klaar

Een onderzoek naar de woonkwaliteit van zelfstandig wonenden met langdurige psychiatrische problematiek in Groningen
A.D. Caro-Nienhuis, C. de Heer-Wunderink, A. Dompeling, A. Messchendorp, L. Tan
2009, ISBN 978-90-367-3848-4

20 Betrokkenheid in kaart gebracht

Ontwikkeling en gebruik van de Triadekaart in de GGZ
 Jooske T. van Busschbach, Kerstin J.K. Wolters,
 Hannie P.A.T. Boumans
 2009, ISBN 978-90-367-3890-3

21 Pharmacogenetics of Antipsychotic-Induced Parkinsonism and Tardive Dyskinesia:

a Focus on African-Caribbeans and Slavonic Caucasians
 (proefschrift)
 Asmar Al Hadithy
 2009, ISBN 978-94-607-0001-9

22 De RIBW doet mee

Functioneren en tevredenheid van cliënten die
 woonbegeleiding ontvangen van de RIBW's, de tweede
 fase van het UTOPIA-onderzoek.
 C. de Heer-Wunderink, E. Visser, A.D. Caro-Nienhuis,
 S. Sytema, D. Wiersma
 2009, ISBN 978-90-367-4094-4

**23 Drug safety in patients with psychotic disorders
(proefschrift)**

Susanne Gabriele Schorr
 2010, ISBN 978-94-607-0007-1

**24 Desired and undesired effects of antipsychotic
treatment from a patients perspective:**

the psychometric evaluation of a self-rating instrument
 (proefschrift)
 Hugo Arnout Wolters
 2010, ISBN 978-90-367-4129-3

25 Ontwikkelingen in de RIBW

Tweede prevalentietmeting in het kader van het UTOPIA-
 onderzoek
 A.D. Caro-Nienhuis, C. de Heer-Wunderink, S. Sytema,
 D. Wiersma
 2010, ISBN 978-90-367-4431-7

26 Auditory hallucinations in childhood (proefschrift)

Aгна Bartels
 2011, ISBN 978-94-6070-036-1

**27 Personalized pharmacotherapy of psychosis.
Clinical and pharmacogenetic approaches
(proefschrift)**

Jelle Vehof
 2011, ISBN 978-90-367-4931-2

28 Vaktherapie in Noord Nederland

een beschrijving van de beroepspraktijk, behandel-effecten
 en tevredenheid van patiënten met vaktherapie binnen de
 noordelijke geestelijke gezondheidszorg.
 L.C. Aerts, J.T. van Busschbach en D. Wiersma
 2011, ISBN 978-90-367-5149-0

**29 Early detection of psychosis; why should we care?
(proefschrift)**

Nynke Boonstra
 2011, ISBN 978-90-367-5153-7

**30 Recovery in first episode psychosis: role of
neurocognition, antipsychotics and cannabis
(proefschrift)**

Gunnar Faber
 2011, ISBN 978-90-809623-0-9

31 Successful community living: a ‘Utopia’? A survey of people with severe mental illness in Dutch Regional Institutes for Residential Care (proefschrift)

Charlotte de Heer

2012, ISBN 978-90-367-5482-8

32 Cognitive functioning in schizophrenia: structure and clinical correlates (proefschrift)

Piotr Quee

2013, ISBN 978-90-367-5895-6

33 Patients in the driver’s seat: a role for e-mental health? (proefschrift)

Lian van der Krieke

2014, ISBN 978-90-367-6719-4

34 Manual for Facilitating A Peer Support Group. A nursing intervention

Stynke Castelein, Pieter Jan Mulder

2014, ISBN 978-90-367-6891-7

Medewerkers en betrokkenen

78 Medewerkers RGOc en personen betrokken bij onderzoek en/of bestuur van het RGOc voor zover zij in het jaarverslag genoemd worden.

Abello, K 14
Aerts, L 59, 76
Aiello, M 44, 61, 68
Aleman, A 11, 18, 31, 33, 39, 44, 46, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 64, 67, 69, 70, 72, 73
Alizadeh, A 18, 44, 56
Apeldoorn, SY van 44
Arends, J 39, 57, 60
Bais, L 11, 44, 55, 59, 73
Bak, M 59
Barends, I 60
Bartels-Velthuis, AA 10, 11, 21, 28, 30, 39, 40, 41, 54, 56, 57, 58, 60, 61, 64, 68, 76
Batelaan, W 54, 64
Beintema, H 63
Belkum, S van 12
Berg, HJ van den 38
Blijd, E 21
Bockting, C 58, 69
Boer, M de 11, 44, 54, 58, 66
Boerhout, C 44, 63, 66
Bogers, CHM 40
Boonstra, N 46, 60, 64, 69, 70, 72, 76
Bos, E 61, 63, 68, 69
Bos, N 53, 65
Bosch, RJ van den 23, 74
Boschloo, L 61
Boshuisen, ML 40
Bosker, FJ 61, 68
Bous, H 54, 58, 66
Brink, RHS van den 12, 39, 40, 41, 44, 46, 54, 62, 63, 64, 69, 70
Brouwers, JRB 57
Bruggeman, R 2, 3, 10, 30, 38, 39, 40, 44, 46, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75
Bruggen, V van 40
Bruins, J 39
Bruinsma, CL 38
Burger, H 13, 64, 69
Busschbach, JT van 10, 11, 17, 18, 19, 20, 23, 26, 39, 44, 46, 53, 55, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 71, 72, 74, 75, 76
Cambier, J 55
Caro-Nienhuis, AD 75, 76
Castelein, S 11, 24, 25, 29, 39, 40, 46, 55, 56, 58, 59, 60, 64, 66, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 77
Conradi, HJ 64
Corpelijn, E 18
Dalen, P van 40
Damen, E 10
Dekker, M 41
Dekker, N 56, 68
Delissen, R 56
Diekman, W 62
Diekstra, R 2
Dijk, A van 41
Dingemans, P 39, 40, 60, 66
Dlabac-de Lange, JLLASN 44, 59, 73
Dol, A 41
Donkersgoed, R van 44, 69
Doorduyn, J 60
Drost, LM 39, 44, 62
Emerencia, A 44, 59, 61, 68, 69
Ende, P van der 62
Es, F van 39, 56, 60
Gaag, M van der 32, 46, 58, 60, 66, 68, 69, 71, 72
Geerling, B 40, 72, 73
Gerrits, RS 41
Geugies, H 44
Glas, G 39, 40, 55, 60
Glashouwer, K 61
Goossens, PJJ 62, 68, 72, 73
Gras, L 11, 56, 73
Groenewold, NA 61, 69
Haar, ES van der 38
Hag, E van 't 30, 60
Hamersveld, S van 30
Hartman, CA 61
Hartogs, BMA 61, 68
Heer-Wunderink, C de 17, 19, 20, 32, 39, 60, 64, 75, 76, 77
Helm, M van der 26, 55
Hettinga M 41

Heuvel, E van der 18, 44, 56, 66, 69
 Hinrichs J 41
 Hoek, HW 44, 63, 66,
 Hoen, M 40
 Hoenders, HJR 40, 57, 64, 68
 Holterman, S 14, 41
 Honig, A 62
 Hoogendoorn, A 62
 Horsseleben, E 55
 Huntjens, RJC 57
 Ising, H 30, 67
 Islam, A Md 44, 56
 Jansen, A 36, 38
 Jansen, S 41, 72
 Jaspers, RBM 38
 Jenner, JA 58, 74
 Jeppesen, P 21
 Jeronimus, BF 69
 Jong, JTM de 23, 57, 68
 Jong, PJ de 61
 Jong, S de 64, 71
 Jonge, M de 65
 Jonge, P de 18, 40, 44, 59, 61, 68, 69
 Jonker, I 60
 Jonkers, A 60
 Jörg, F 32, 39, 46, 55, 56, 57, 60, 69, 72
 Kalverdijk, LJ 40
 Kamphuis, JR 40, 57
 Kar, F van der 64
 Karsten, J 40
 Keeming, M 40
 Keet, R 39
 Kertokarijo, M 12, 40
 Klaasen, N 54
 Klaassen, R 56, 58, 68, 72
 Kleen, M 26, 55
 Klein, H 39, 60, 62
 Klunder, E 32
 Knegtering, H 11, 39, 44, 46, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73
 Knoppert-van der Klein, EAM 62
 Korevaar, EL 20, 44, 62
 Kortrijk, H 34, 71
 Kos, C 11, 59, 73
 Kranenburg, G van 44, 62
 Krieken, JAJ van der 11, 14, 15, 18, 19, 39, 41, 44, 60, 61, 64, 66, 68, 69, 71, 72, 77
 Kroese, FO 41
 Kroon, H 59, 64
 Kupka, RW 62, 68, 73
 Lako, Irene 35, 55, 58, 64, 69, 71
 Liemburg, EJ 34, 35, 56, 58, 59, 60, 67, 69, 70, 71, 73
 Lingen, KHB van der 61
 Looijmans, A 46, 55, 56
 Lysaker, P 21, 57
 Mahabir, A 39
 Malda, A 30, 46, 60, 71
 Marquenie, F 63
 Meer, L van der 20, 46, 53, 60, 65, 69, 73
 Meerdink, A 55
 Meer-Jansma, M van der 41
 Meeuwissen-Dekker, W 41
 Meijer, A 39
 Messchendorp, M 2, 3, 39, 41
 Michon, H 59, 64, 72
 Mul, P 39
 Mulder, CL 34, 44, 62
 Mulder, E 60
 Mulder, H 40
 Mulder, PJ 11, 30, 72, 75, 77
 Mulder, T 63, 70
 Mulder-Paalman, MH 53, 65
 Muthert, JK 55, 60
 Nauta, M 40, 60
 Neeleman, A 64
 Nieboer, R 60, 71
 Nieman, D 60, 69, 72
 Nienhuis, FJ 30, 71, 74
 Niersman, A 56
 Nijboer, B 60
 Nolte, IM 61, 68
 Oldehinkel, AJ 18
 Oosterbaan, AS 40
 Oosterhoff, MD 40
 Oosterholt, I 39
 Opdam, T 40
 Opmeer, E 54, 60
 Ormel, J 69, 70
 Os, J van 58, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 71
 Os, TWDP van 70
 Oude Voshaar, RC 12, 38, 40, 54, 61, 69
 Panjer, R 40
 Petkov, N 44, 61, 68

80 Pijnenborg, GHM 10, 11, 18, 26,
39, 44, 46, 55, 57, 58, 60, 69,
70, 72
Ploeg, K van der 61, 64, 68
Poppen, E 41
Punwasi, P 40
Putten, MC van 38
Quak, J 60
Quee, PJ 21, 33, 34, 64, 68, 71, 77
Renard, S 46, 57
Renken, RJ 61, 73
Riper, H 14, 72
Risselada, A 40
Risselada, R 40, 54
Rosmalen, JGM 69
Ruhé, HG 12, 38, 40, 44
Ruiter, M 61
Rutgers, M 54, 56
Sanches, S 46, 62
Schaap-Jonker, H 55, 60
Scheffers, M 46, 63
Schilder, A 41
Schneider, H 53, 64, 65
Schoevers, RA 38, 40, 41, 44, 46,
60, 61, 63, 66, 69, 70
Scholte-Stalenhoef, AN 46
Schuppert, M 40, 60
Schurer, M 41
Slooff, CJAJ 11, 23, 55, 58, 60, 64,
69, 73
Smid, HGOM 56, 70
Smits, C 60
Snieder, H 18, 61, 68
Soeren, FPJ van 40
Stant, D 17, 18, 55, 59, 60, 72,
74, 75
Steendam, M 39
Stellinga-Boelen, AAM 30, 57
Stevens, A 12, 40, 62, 68, 71, 72,
73
Stiekema, A 46, 69
Swart, M 11, 29, 46, 59, 63, 67,
70, 72, 73
Swildens, W 17, 46, 62, 63, 64
Sytema, S 14, 30, 38, 39, 40, 41,
44, 57, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 68,
69, 70, 71, 74, 75, 76
Tamis, PMC 41
Tasma, M 46
Taxis, K 18, 57, 58, 64, 68, 69
Termorshuizen, F 32, 61, 70
Timmerman, L 39, 41
Tol, MJ van 11, 61, 69, 73
Touw, KP 29
Troost, S 40
Troquete, N 24, 46, 63, 70
Tuijl, L van 61
Vaarwerk, IAM ten 74
Veen, DC van der 41
Veenstra, MA 30
Veermans, E 14, 39, 41, 61
Velde, J van der 46, 56, 60, 70
Veldthuis, M 2
Velligan, D 21, 64
Velzen, CJM van 39
Venema, H 40, 54
Verhaak, PFM 12
Verhoeven, FEA 12, 39
Verlinde, AA 12, 40
Visser, E 14, 30, 32, 38, 57, 61, 64,
68, 70, 74, 76
Vogel, S 11, 46
Vogel, W de 40, 60
Vollbehr, NK 57, 64, 68
Vollema, M 58
Vos, A de 46, 60, 69
Vries, B de 46, 55
Vries, SO de 41
Vugt, M van 59, 72
Waal, A van der 10, 40
Waarheid, C 55
Wal, H van der 38
Walraven, J 41
Wardenaar, KJ 61
Weeghel, J van 11, 17, 44, 46, 59,
62, 64, 71, 72
Weerd, M van de 39
Wel, T van 63
Wessels, AM 40, 60
Wiersma, D 22, 23, 33, 34, 44, 46,
56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 68,
69, 70, 71, 74, 75, 76
Wigman, JTW 40, 58
Willige, G van de 54, 58, 74
Winthorst, WH 61
Wolters, G 53, 65
Wolters, H 60, 76
Wolters, KJK 75, 76
Wunderink, A 10, 27, 39, 40, 41,
44, 57, 58, 59, 60, 69, 71, 75
Zuidersma, M 12, 40, 54

RGOC

